

TÜRKMEN KÜLTÜRÜNDE AD VERME GELENEĞİ VE KİŞİ ADLARI

Naming Tradition and Person Names in Turkmen Culture

Emrah YILMAZ*

Dil Araştırmaları, Güz 2020/27: 211-246

Öz: Millet hafızasında yer eden siyasi, kültürel, ekonomik, sosyolojik dönüşümler veya dinamikler; destanlara, atasözlerine, deyimlere aksettği gibi bütün bir söz varlığına ve kişi adlarına da yansır. Bu anlamda Türkmen dil varlığındaki kişi adları; bünyesinde toplumsal hafızanın kültür kodlarını, düşünce tarzını ve halk inanışını da taşıyan özel şifreler gibidir. Kişi adlarının ardında, derin bir felsefe ve sosyal anlamlar mevcuttur. Dolayısıyla bu dil verilerini, temsil ettiği kültürün özgül ağırlığıyla çözümleyebilmek için öncelikle ad bilimi geleneğini araştırmaya ve konuşurların sosyopsikolojik tarihini okumaya ihtiyaç vardır. Türkmen kişi adlarının bir bütün olarak ele alındığı bu çalışmada; Soltanşa Ataniyazov'un "Türkmen Adam Atlarının Düşündürişli Sözlüğü" adlı eseri, temel referans kaynağı olarak kullanıldı. Türkmen kişi adları bilimi bakımından güncelliğini koruyan bu eserin yanı sıra kişi adlarının kökenine ve anlamına dair yazıların bulunduğu, erişime açık "Talyplar" adlı elektronik dergiden de yararlandı. Makalede "Türkmen Adam Atları: Taze Meyiller ve Köne Tejribeler" başlıklı gazete yazısıyla birlikte 7000'i aşkın kişi adı; *geleneksel*, *tematik* ve *yapısal* açıdan incelendi. Son bölümde ise kişi adlarına getirilen ekler ve birleşik adlara ilişkin örnekler iki ayrı tablo halinde gösterildi.

Anahtar Sözcükler: Türkmen kişi adları, ad verme geleneği, antroponim.

Abstract: Political, cultural, economic, sociological transformations or dynamics in the memory of the nation; It reflects on epics, proverbs and idioms, as well as on a whole vocabulary and person names. In this sense, the names of people in the Turkmen language existence; They are like special passwords that carry the cultural codes and way of thinking and public belief of the social memory. Behind the person's names is a deep philosophy and social meanings. Therefore, in order to analyze these linguistic data with the specific gravity of the culture it represents, first of all, it is necessary to research the tradition of the name science and read the socio-psychological history of the speakers. In this study, in which Turkmen person names are handled as a whole; Soltanşa Ataniyazov's work named "Türkmen Adam Atlarının Düşündürişli Sözlüğü" was used as the main reference source. In addition to this work, which is up-to-date in terms of the science of Turkmen anthroponomy, an electronic journal called "Talyplar", which contains articles on the origin and meaning of the names of people, was also used. In the article, along with the newspaper article titled "Türkmen Adam Atları: Taze Meyiller and Köne Tejribeler", more than 7000 people names; It was examined in *traditional*, *thematic* and *structural* terms. In the last section, the suffixes brought to the names of people and examples related to the compound noun are shown in two separate tables.

Keywords: Turkmen person names, tradition of naming, anthroponymous.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. emraylmz@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8062-116X Gönderim Tarihi: 29/05/2020/ Kabul Tarihi: 28/11/2020.

Giriş

Zihinsel olarak adlandırılan her kavramın, her varlığın adlarıyla ilgilenen ve onları açıklayan bilim dalına *Ad Bilimi* (Onomastik); bu adlar içinde sadece kişi adlarını inceleyen ad bilimin alt dalına ise *Kişi Adları Bilimi* (Antroponomi) denmektedir. Kişi adı, göbek adı, takma adlar (lakaplar), soyadı bu dalın inceleme alanı içine girmektedir (Sakaoğlu 2001: 9). Dünya kurulduğundan beri insanoğluna birer ad (isim) verilmiş; “*Âdem, Hava, Hâbil, Kabil, Nuh, Yafes, Türk...* vb.” isimlerini binlercesi takip etmiş. Her kavimde olduğu gibi, Türklerde de çeşitli dönemlerde çeşitli isimler alınmıştır (Gülensoy 1994: 5).

Adlandırmayla insanlar varlıkları sınıflandırır ve somutlaştırır. Dünyayı algılamaya çalışan ilk insanlar bu sınıflandırma ve somutlaştırma yoluyla kendilerine yabancı gelen varlıkları işaretlemeyi başarmışlardır (Yeşildal 2018: 49). Ancak süreç içerisindeki değişim ve gelişim unsurları, adlandırma ve anlamlandırmayı farklı boyutlara taşımıştır. Konu kişi adları çerçevesinde ele alındığında, ad verme geleneğindeki uygulamaların yalnızca sosyal karışıklığı gidermek ve hayatı kolaylaştırma ihtiyacından ortaya çıkmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla insanoğlu temel ihtiyacın ötesinde bireye sosyal kimlik kazandırmak, arzu edilen duygu ve düşünceleri aktarmak, geleneği sürdürmek gibi yeni arayışlara yönelmiştir.

Kişi adlarını doğru algılamak ve anlamlandırmak için geleneği bir bütün olarak kavramak gerekir. Bu sebeple adlandırma safhasına geçilmeden önce diğer kültürlerde karşılaşıldığı gibi Türkmen kültüründe de çocuğu türlü olumsuzluklardan ve hastalıklardan korumaya yönelik pek çok inanç ve pratiğin mevcudiyetinden söz etmek uygun olacaktır. Doğum öncesine dayanan bu süreç, özellikle doğum sonrasında *göbek kesme, yıkama, tuzlama* uygulamaları ile varlık göstermektedir.

Bu bağlamda çocuğun kırkı çıktıktan sonra tuzlu su ile yıkanması ve bu ritüeli gerçekleştirmek için “kırk uçurmaya” gidilmesi (Artun 1998: 90) geleneği, Türkiye Türkçesinde *kırk, kırkı çıkmak, kırklı olmak, kırklama/kırklamak, kırk çıkarma/kırk çıkarmak* (BTS 2019: 1416-1417) kavramlarıyla nitelendirilirken Türkmenler arasında *çile toyı* (TDDS 2016: 212) tabiriyle karşılık bulmaktadır.

Çocuğun ilk kez yedinci günde yıkanmasından ötürü *yedi çile* veya *yedi gün* (Ödekov 2011: 64) adı verilen uygulama, Anadolu’da *yarı kırk* veya *yirmi kırk* (Ergin 2014:121) şeklinde ifade edilmektedir. Türkmenler arasında “çileden çıkarmak” süreci olarak da bilinen bu uygulamadaki asıl amaç, lohusa kadın ile çocuğunun hastalıklardan korunmasını sağlamaktır.

Türklerin İslamiyet’ten önceki dinleri olan Gök Tanrı inancında, alkarısı ve albasması olarak nitelendirilen “kötü ruhla” ilgili birçok inanışlar vardır: Yakutlarda, Kırgızlarda, Kazaklarda, Özbeklerde, Türkmenlerde, Kazanlarda, vs. lohusa hanımı, “al karısından” korumak için değişik çarelere başvurulur (Şimşek 1990: 536). Bu bakımdan Türkmenlerin *çile toyı* uygulamasıyla hedefledikleri; *albasması, kırk basması* gibi olası rahatsızlıkları önlemektir.

Eğer doğumdan sonraki kırk günlük zaman zarfında çocukta veya annede bir hastalık meydana gelirse bu durum Türkmen Türkçesinde, *çile düşmek* (TDDS 2016: 212) kavramıyla belirtilir. Çocuğun ikinci yıkınışı ise, doğumunun kırkıncı gününde “tuzlu su” ile gerçekleşmektedir.

Çocuğu yıkama işlemleri, genellikle büyükanne, anneanne veya yaşlı teyzeler tarafından yapılmaktadır. Bebeğin gümüş gibi temiz ve pâk olması temennisiyile içinde gümüş kuruşların bulunduğu gümüş ibrikten yıkamaya da önem verilmektedir. Ayrıca çocuğun sağlıklı olması düşüncesiyle *akpelin* (*acı pelin*) bitkisi başta olmak üzere birtakım şifalı bitkilerden hazırlanan su ile yıkamak gerekli görülmektedir (Ödekov 2011: 64-65). Bununla birlikte çocuklarla ilgili diğer uygulamalar; saçının ilk kez dayısı tarafından kesildiği *galpak toyı*, *diş toyı* ve *sünnet toyı* ile devam etmektedir.

Gelenek gereği yeni doğmuş bebeğin cinsiyetini öğrenmek için sorulan metaforik soru, yine metaforik bir cevapla karşılık bulmaktadır:

Soru 1: *Gurtmı Tilki?* (Kurt mu, tilki mi?).

Cevap: *Gurt tutduk/Düye köpeldik.* (Kurt tuttuk/Deve çoğalttık).

Soru 2: *Gurt tutduñızmu, düye köpeldiñizmi?* (Kurt tuttunuz mu, deve çoğalttınız mı?).

Cevap: *Gurt tutduk - Düye köpeldik* (Kurt tuttuk/Deve çoğalttık).

Bu ifade şekli, metaforik anlamdan da kaynaklanan zenginlikle modern Türkmen Türkçesindeki kullanım alanını genişletmiştir. Nitekim verilen görevin kusursuz olarak gerçekleşip gerçekleşmediğini veya herhangi bir işte başarılı olunup olunmadığını öğrenmek maksadıyla da “*Gurtmusñ ya tilki?*” sorusu sorulur. Ayrıca hayırlı bir işin sonucunu öğrenme mahiyetinde de kullanılır. Özellikle kız istemeye gidip gelenlere “*Gurtmı Tilki?*” sorusu sıkça sorulmaktadır. “Gurt” cevabı neticenin olumlu olduğunu, “tilki” ise olumsuz olduğunu belirtir. Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere *güç* ve *güçsüzlüğün* simgesi olarak öne çıkan bu kavramlardan erkek için *kurt*; kız için *tilki* sözünden istifade edildiği açıktır.

Ancak metaforik anlatımlarda kızların kurlara benzetildiği ifadeler de mevcuttur: “*Ay aydındır süyt yalı, gızlar oynar gurt yalı*” örneğinde olduğu gibi.

Kişi adları, özellikle bulunduğu coğrafyanın kültür tarihine ve düşünce tarzına ilişkin bilgiler sunan mühim dil malzemeleridir. Bu bakımdan ad verme geleneğinin tarihî, siyâsî, felsefî, kültürel ve sosyal anlamlarının ayrı ayrı incelenmesi yeni açılımlar sağlayabilir.

A) AD VERME GELENEĞİ

Türkmenler, ad verme geleneğinin önemini ve zenginliğini vurgulamak için “*ad, asumandır*” ifadesini kullanırlar. Bununla birlikte neslin devamlılığını, çocuk ve aile saadetini de önemsediklerinden olacak ki; içinde çocuk olan evi pazara, çocuksuz evi mezara; çocuklu kadını güle, çocuksuzu dula veya meyvesiz ağaca benzeten pek çok atasözü söylemekten geri durmamışlardır.

Doğum olacak evde büyük bir telaş yaşanır. Tüm komşuların dikkati evden gelecek olan habere yöneliktir. İnanişe göre çocuk doğan evden kötü ruhlar kaçar. Sabahın erken saatlerinde evin sağ tarafından ezan okunursa, köy halkı bu eve gelmeye başlar. Her gelen girişte iyi niyet ve uzun ömür temennisinde bulunur (Govşudov 1990: 147). Türkmen kültüründe yeni doğmuş çocuğa, en geç üç gün içinde ad verilmesinin uygun olacağı düşünülür. Eğer bir sebeple ad verme işlemi uzarsa, bu durum hayra

yorulmaz. Eski zamanlarda erkeklerin savaşa veya ticaret yapmak için yolculuğa gittiği durumlarda üç gün kuralının istisnası olarak çocuğa ad verilmeyip babanın dönmesi beklenmiştir. Şayet dönüş uzun sürecekse, o zaman ad koyma görevi ailenin büyük annesine, kız kardeşlere veya göbek annesine (ebesine) verilmiştir (Ödekov 2011: 34-36).

Bu gelenekte çocuğa ad vermek için komşular ve yakın akrabalar başta olmak üzere hâkim, molla gibi saygın kişiler de davet edilir. Akabinde *ad verme toyu* tertip edilerek Türk halk biliminde *üç yemeği* (Artun 1998: 91) olarak bilinen toplantıda misafirlere ikramda bulunulur. Türkmen geleneğine göre; ad verme toplantıları erken saatlerde, güneş doğarken başlar. Bu vakit, rastgele seçilmiş değildir. Çünkü yeni doğan gün, hayatın başlangıcıyla eşdeğer görülür (Ödekov 2011: 54).

Bu toplantılarda teklif edilen kişi adları değerlendirilir, çocuğa verilecek adın yakın ailede olup olmadığı dikkate alınır. Mutabık kalınan isim ya da isimler ise; nihai olarak anne ve babaya bildirilir. Sunulan teklifler arasında anne ve babanın onayından geçen kişi adı, çocuğa ad olarak verilir. Böylece ad verme geleneği için toplanan misafirler: *Adı, özi bilen garrasın!* (Adı kendisiyle yaşlansın!). *At gutlı bolsun!* (Adı kutlu olsun!). *Adı minasıp bolsun!* (Adı münasip olsun!) (Ataniyazov 1992: 7) gibi temenni ifadeleriyle aileyi tebrik ederler. Aynı dilekler, Anadolu’da Dede Korkut kültürüne matuf “*Adını biz verdik, yaşını Allah versin!*” ifadesiyle karşılık bulur.

Soltanşa Ataniyazov; 1992’de kaleme aldığı “Türkmen Adam Atlarının Düşündürüşlü Sözlüğü” adlı eserin giriş yazısında (s. 7-13) antroponimiye ilişkin kuramsal çerçeveyi sunduktan sonra kişi adlarını kronolojik olarak altı başlık altında ele alır: *1-Ana Altayca Katmanı, 2-Eski Türkçe Katmanı, 3-Arapçadan Alınan Sözcükler, 4-Farsça-Tacikçeden Alınan Sözcükler, 5-Rusçadan Alınan Sözcükler, 6-Ekim Devrimi’nden Sonra Ortaya Çıkan Yeni Anlamlı Adlar.*

Ad vermede tek veya belli bir kuraldan söz etmek, aceleci bir aşırılık olur. Dinlere, dillere, yörelere, tarihi şartlara, zevk veya duyuşlara ve zamana bağlı âmillere göre; kimi tespitlerde bulunmak mümkündür (Kibar 2005: 15). Kişi adlarının temsil kaabiliyetini ve taşıdığı anlamı sağlam bir zemine oturtmak için geleneğin ardındaki temel düşünceyi, halk inanışlarını, ırımları incelemeye ihtiyaç vardır. *Hitaba dayalı sözcüklerin ve nezaket kurallarının* da gelenekte etkili olduğu görülür. Bu sebeple hitap sözcüklerinden ve nezaket duyarlılığından bahsetmek; akrabalık terimleri üzerine inşa edilen kişi adlarına ve saygı gereği isim kullanmama konusuna da açıklık getirecektir. Bütünsel bir yaklaşımla ad vermede öne çıkan belli başlı Türkmen gelenekleri şöyle sıralanabilir:

1. Nezaket Gereği Kişi Adlarını Doğrudan Kullanmama Geleneği

Bütün Türk toplumunda olduğu gibi Türkmenlerde de üçüncü şahısların veya aile bireylerinin yanında hitap ifadelerinde nezaket gereği muhatap şahsın adı kullanılmaz. Bunun yerine kendinden büyük erkek şahıs için *aga* (abi/amca), *dayı*, akran ise *dogan* (kardeş); kadına hitap sırasında yaşça büyüklere *eceke* (abla), *dayza* (teyze), *bibi* (hala/azize), yaşlılara *cora* (dost/arkadaş), *uya* (bacı) gibi unvanlar kullanılır.

Kadın kocasının, kocası da hanımının adını söylemeyip çocuklarının ismiyle veya *yassıkdaş*, *yanyoldaş* kavramlarıyla birbirlerine hitap eder. *Pılanın ecesi* (filancanın

annesi), *pılanıñ kakası* (filancanın babası), nötr kullanımla *oglanlarıñ ecesi* (evlatların annesi) gibi dolaylı ifadelerle birlikte *ecesi/kakası* (annesi/babası) şeklinde sadece unvanların dile getirilmesine de ihtiyaç duyulur. Bu sebeple genel olarak erkek hanımına büyük kızın, kadın da kocasına büyük oğulun adıyla seslenir. Eğer çocuğa baba veya dedenin adı verilmişse yine isimle çağırarak yerine saygı gereği sevgi sözcükleriyle seslenilir: *Kakacan, atacan, babacan, dādecan* gibi.

Nezaket duyarlılığı ile isim söylememe geleneğini edebî mecraya taşıyarak “güzel adlandırma” kabilinden kalıplara Mahtumkulu’nun şiirlerinde de rastlamak mümkündür. O, babasına hitabında kullandığı “*Kıblem*” (Yılmaz 2016: 713), “*Mimberimin Ezanı*” (Yılmaz 2016: 527), “*Şehrimin Sultanı*” (Yılmaz 2016: 637)” ifadelerinin yanı sıra annesi için “*Kâbem*” (Yılmaz 2016: 713), *Validem Mekke-Medinem*” (Yılmaz 2016: 729) gibi sanatlı ve nezaket dolu sözleri okurlarına miras bırakmakla bu geleneği zirveye taşımıştır. Bu bakımdan her iki cinsiyet için *Kâbe, Kâbiş*; erkek için *Kâbebay*; kız için *Kâbegül* gibi kişi adlarının da sevgi ve nezaket göstergesi olarak tercih edildiği söylenebilir.

2. Aile Büyüklerinin Adını Verme Geleneği

Pek çok millette var olan bu gelenek, aile büyüklerinin adını yaşatmak ve çocuğun uzun ömür sürmesi dileğiyle daha çok dede-nine isimlerinin torunlara verilmesi şeklinde Türkmenler arasında yaygın bir uygulamadır (Ataniyazov 1992: 14). Verilmesi uygun görülen kişi adları, çoğunlukla ölmüş kimselere ait olabileceği gibi hayattaki aile fertlerinin adları da olabilir. Anne ve anneannenin adlarının da çocuklara verildiği görülmektedir. Bununla beraber kız çocuklarına verilen adlar daha çok anneanne ve anne tarafından verildiği için akrabalara ait kişi adlarını kullanmak yerine çocukların güzelliğini ve zarıflığını önceleyen *Ayım, Günüm, Guşum (Kuşum)* gibi sevgi temelli isimler kullanılmaktadır (Ödekov 2011: 31).

İnsanoğlu dünyaya geldiği zaman kendisine verilen ad, bir anlamda yol göstericisi ve kaderi olarak algılanır. Ad verme geleneğinde sıkça karşılaşılan durumlardan biri de hatıralarını canlı tutmak için akraba adlarının tercih edilmesi bilincidir.

Ancak bilinen bu yaygın uygulamanın aksine, karşılıklı nezaket düşüncesinden kaynaklı “var olan asıl adın yerine geçici kişi adlarının kullanılması” durumu da söz konusudur. Çocuğa verilen ad sebebiyle hitap sırasında ölmüş kişinin adı anıldığında, o adın taşınmasını vefa gereği uygun gören ebeveynlerin bu durumdan memnuniyet duyacağı gayet açıktır. Bir taraftan aile bireyleri arasında bu hassasiyet sürdürülürken diğer taraftan dış çevrenin yine nezaket gereği çocuğa hitap sırasında geçici isimleri kullandığı da görülür. Zira “*ölmüş kişiyi hatırlatarak aile yakınlarının yarasını deşmeyeyim, onları durup dururken üzüntüye sevk etmeyeyim*” düşüncesiyle hareket eden şahıslar, genellikle *Durdı* veya *Gurban* (Ödekov 2011: 20) geçici kişi adlarını tercih ederler. Bu anlamda geleneğe bağlı usullere göre ailenin uygun gördüğü ve duymaktan hoşnut olacağı bir kişi adı, bir başkasının inşa ettiği karşı psikolojiyle düşünüldüğünde farklı davranışları ortaya çıkarabilir. Bu düşünce, sözkonusu adı doğrudan anmak yerine geçici adların kullanılması ihtiyacına götürmüş ve farklı bir incelik göstergesi olarak tezahür etmiştir.

Yaygın olmamakla beraber ad vermede etkili olan bir husus da vefat durumudur. Şayet vefat, çocuğun doğumuna yakın bir zamanda gerçekleşmiş ise; çocuğa verilecek ismin önüne “Övez” veya “Gayıp” (Ödekov 2011: 20) sözleri ilave edilir: *Övezdurdi, Övezgeldi, Gayıp, Gayıpperdi* vs. Bu kişi adlarına müracaat edilmesinin nedeni; ailenin acısını içtenlikle paylaşmak, vefat edenin yerini yeni doğmuş çocukla doldurmak ve onun eksikliğini hissettirmemek düşüncesinin yansıtılmasıdır. Söz gelimi *Övezgeldi* adı bu bağlamda “vefat edenin yerine bu çocuk dünyaya geldi” düşüncesiyle teselli değeri taşır. Benzer şekilde *Gayıpperdi* kişi adı “Gaip olan (Allah) verdi, vefat edenin yerine gaipten verildi” düşüncesini yansıtırken Ataniyazov’a göre *Gayıp* kişi adı ise “vefatıyla aileden ayrılan, kaybolan” şahısa matuf bir anlamı ihtiva eder.

3. Akrabalık Terimlerinin Kişi Adı Olarak Kullanılması Geleneği

Vefat etmiş aile büyüklerinin isimlerini, torunlara veya torunların çocuklarına verme geleneği Türkmenler için de günümüzde devam etmektedir. Ancak bu isimlendirme yöntemi iki şekilde gerçekleşir: 1-*Hayatta veya ölmüş akraba isimlerinin doğrudan ödünçlenmesi*, 2- *Akrabalık terimlerinin kişi adı olarak kullanılması*. İkinci yöntemin, ad verme geleneğinde gayet sıradışı olduğu söylenebilir.

Çocuklara asıl isimleriyle seslenmek yerine, saygı gereği vefat eden kişinin ismiyle seslenmek olağan bir durumdur. Ancak aynı hassasiyeti, çoğu kez kişi adı kullanmadan sadece yakınlık derecesini gösteren terimler aracılığıyla belirtmek de mümkündür. Bu terimlere şahıs isimlerinin yanı sıra tek başına kişi adı olarak kullanılmayan bazı eklerin (+*cık*, +*çal*, +*çeper*, +*lak*, +*lı/li*, +*met*, +*ş*, +*şay*, +*v*, +*yaz*) getirilmesi durumu söz konusudur.

Konuyu kan yoluyla akrabalık bildiren şu terimler üzerinden açıklamak yerinde olacaktır: *Ata* (büyükbaba), *ene* (babaanne/anne), *baba* (dede), *mama* (anneanne), *kaka* (baba), *däde* (baba/ağabey), *ece* (anne), *aga* (ağabey/amca), *eceke* (abla), *eke/äke* (1-abi, 2-abla), *yegen* (yeğen), *bibi* (hala), *dayza* (teyze).

Çalışmada gerek akrabalık bildiren terimlere getirilen eklerle oluşmuş kişi adları için gerek birleşik adlar için Ataniyazov’un Türkmen kişi adlarıyla ilgili temel eserine müracaat edildiğini, her bir örnek için yapılan ayrı ayrı fişlemelerden sonra aşağıda yer alan şematik bilgilerin oluşturulduğunu belirtelim. Sonuçta fişleme yöntemiyle elde edilen verilerden hareketle erkek ve kadın kategorisinde, akrabalık terimleri üzerine temellendirilen kişi adlarının aldığı *ekler* ve bu terimlerin yapısal açıdan yalın veya birleşik *kişi adı* olarak kullanımı tabloda şöyle gösterilebilir:

Tablo - 1

Akrabalık Terimleriyle Kurulmuş Erkek Kişi Adları					
Ata	Baba	Kaka	Däde	Aga	Yegen
-	-	-	-	-	Yegenalı
-	-	-	-	<i>Agaaman</i>	-
-	<i>Babaata</i>	-	-	-	
-	-	-	-	<i>Agabacı</i>	
-	-	-	-	<i>Agabibi</i>	<i>Yegenbibi</i>

-	-	-	-	Agabike	Yegenbike
Ataballı	-	Kakaballı	-	-	-
Atabal	-	-	-	-	-
Atabay	-	Kakabay	Dädebay	Agabay	Yegenbay
Atabeg	-	-	-	Agabeg	-
-	-	-	-	Agabek	-
Ataberdi	-	Kakaberdi	Dädeberdi	Agaberdi	-
Atacan	Babacan	Kakacan	Dädecan	Agacan	-
Atacık	-	Kakacık	-	Agacık	-
-	-	-	-	Agacemal	-
Atacuma	-	-	-	Agacuma	-
-	Babaçal	-	-	-	-
-	-	-	-	-	Yegendövlet
Atadurdi	Babadurdi	Kakadurdi	-	Agadurdi	Yegendurdi
-	Babaäsen	Kakaäsen	-	-	-
Atagara	Babagara	-	-	-	-
Atagarri	Babagarri	-	-	-	-
Atageldi	Babageldi	Kakageldi	Dädegeldi	Agageldi	-
Atagılıç	Babagılıç	-	-	-	Yegengiliç
-	-	-	-	Agagul	Yegengul
Atagulu	Babagulu	Kakagulu	Dädegulu	-	Yegengulu
Atagurban	Babagurban	-	Dädegurban	-	-
Atahan	Babahan	-	Dädehan	Agahan	Yegenhan
Atak	Babak	-	Dädek	-	-
Atakişi	Babakişi	-	-	Agakişi	-
Atakörpe	-	-	-	-	-
-	-	-	Dädil	-	-
Atalak	Babalak	-	-	Agalak	-
Atalı	Babalı	Kakalı	Dädeli	Agalı	-
Atalık	-	-	-	-	-
Atamämmet	-	Kakamämmet	-	Agamämmet	Yegenmämmet
Atameret	-	-	-	Agameret	-
Atamet	-	-	-	Agamet	Yegenmet
Atamurat	Babamurat	Kakamurat	-	Agamurat	Yegenmurat
Atamiş	-	-	-	-	-
Atamuhammet	Babamuhammet	Kakamuhammet	-	Agamuhammet	-
Atan	-	-	-	-	-
Atanazar	Babanazar	-	-	Aganazar	Yegennazar
Atanepes	-	-	-	Aganepes	-
Ataniyaz	-	-	-	Aganiyaz	Yegenniyaz
-	-	-	-	Aganur	-
-	-	-	-	Agaoraz	Yegenoraz
-	-	-	-	Agar	-
-	-	-	-	Agarecep	-
Ataövez	-	-	-	-	-

-	-	-	-	<i>Agasapar</i>	-
<i>Atasarı</i>	<i>Babasarı</i>	-	-	-	-
<i>Ataseyit</i>	-	-	-	-	<i>Yegenseyit</i>
-	-	-	-	<i>Agasoltan</i>	<i>Yegensoltan</i>
<i>Ataş</i>	<i>Babaş</i>	-	-	-	-
<i>Atav</i>	-	<i>Kakav</i>	-	-	-
<i>Ataveli</i>	-	-	-	-	-
-	<i>Babaşa</i>	-	-	-	-
-	<i>Babatagan</i>	-	-	-	-
-	<i>Babatay</i>	-	-	-	-
-	<i>Babır</i>	-	-	-	-
-	<i>Babiş</i>	<i>Kakiş</i>	-	-	-
-	-	-	-	<i>Agayunus</i>	-
-	-	-	-	<i>Agayusup</i>	-
-	-	-	-	<i>Agayar</i>	-
-	-	-	-	-	<i>Yegenyaz</i>

Yukarıda belirtilen akrabalık terimleriyle kurulmuş erkek kişi adlarının yanı sıra hem erkek hem kız için kullanılan *eke/äke* sözü de kişi adı olarak sözlükte yer alır (TDDS 2016: 343). Bununla beraber Nohur diyalektinde *eke/äke* sözü “abi, ağabey” anlamında erkek için kullanılırken Ärsarı diyalektinde “abla” anlamını temsil eder (Ataniyazov 1992: 252).

Tablo - 2

Akrabalık Terimleriyle Kurulmuş Kadın Kişi Adları					
Mama	Ene	Ece	Eceke	Eneke	Bibi
<i>Mama</i>	<i>Ene</i>	-	<i>Eceke</i>	<i>Eneke</i>	<i>Bibi</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibiaraz</i>
-	<i>Enebay</i>	<i>Ecebay</i>	-	-	-
<i>Mamabibi</i>	<i>Enebibi</i>	<i>Ecebibi</i>	-	-	-
<i>Mamabike</i>	<i>Enebike</i>	-	-	-	-
<i>Mamacan</i>	<i>Enecan</i>	-	-	-	<i>Bibican</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibicahan</i>
<i>Mamacemal</i>	-	-	-	-	<i>Bibicemal</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibicennet</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibiceren</i>
-	<i>Eneçeper</i>	-	-	-	<i>Bibiçeper</i>
-	<i>Enegarri</i>	-	-	-	-
<i>Mamagız</i>	<i>Enegız</i>	<i>Ecegız</i>	-	-	<i>Bibigız</i>
<i>Mamagözel</i>	<i>Enegözel</i>	<i>Ecegözel</i>	-	-	<i>Bibigözel</i>
<i>Mamagül</i>	<i>Enegül</i>	<i>Ecegül</i>	<i>Ecekegül</i>	-	<i>Bibigül</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibihacar</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibihacat</i>
<i>Mamahal</i>	<i>Enehal</i>	-	-	-	<i>Bibihal</i>

-	<i>Enehan</i>	-	-	-	-
-	-	-	-	-	<i>Bibihatca</i>
<i>Mamakeyik</i>	<i>Enekeyik</i>	<i>Ecekeyik</i>	-	-	-
-	<i>Enekäbe</i>	-	-	-	-
-	<i>Eneküti</i>	-	-	-	-
-	<i>Enemhal</i>	-	-	-	-
<i>Mamiş</i>	-	-	-	-	<i>Bibiş</i>
<i>Maman</i>	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	<i>Bibimeryem</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibimeyrem</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibinabat</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibinar</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibinöz</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibineşe</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibinyaz</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibinur</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibipatma</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibirabga</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibirecep</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibisapar</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibisara</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibisarı</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibisenem</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibisere</i>
<i>Mamasoltan</i>	<i>Enesoltan</i>	-	-	-	<i>Bibisoltan</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibisona</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibisuray</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibişay</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibişeker</i>
-	<i>Eneş</i>	<i>Eceş</i>	-	-	-
-	-	-	-	-	<i>Bibitagan</i>
<i>Mamatuvak</i>	<i>Enetuvak</i>	-	-	-	-
<i>Mamatäç</i>	<i>Enetäç</i>	-	-	-	<i>Bibitäç</i>
-	-	<i>Ecev</i>	-	-	-
-	-	-	-	-	<i>Bibizeynep</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibizılha</i>
-	-	-	-	-	<i>Bibizinet</i>

4. Geçici Ad Verme Geleneği

Göbek adı olarak da bilinen bu uygulama, yeni doğan çocuğun göbeği kesilirken ve müslüman olduğunu belirlemek amacıyla, sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunarak konulan geçici adını temsil eder (Kibar 2005: 33). Nüfus kaydına geçmeyen ancak çocuğun doğum sırasında yanında bulunanlar ile yakın çevresinin bildiği bir isimlendirme yöntemidir.

Bu isim, genellikle ebe tarafından verildiği için ebe anneye eşdeğer görülür. Çünkü ebe, anne ile bebek arasında bulunan göbek bağına keserek çocuğun aydınlık dünyaya gelmesine sebep olur (Ödekov 2011: 36). İslamî gelenekte ölü bile doğsa, çocuğa bir ad konması beklenir. Çocuğun yaşayıp yaşamayacağı bilmediğinden bir an önce ad verme yoluna gidilir (Kibar 2005: 33). Sosyal kimlik ve sosyokültürel statü kazandırma amacına yönelik bir uygulama olan geçici isim verme geleneği, varlığını Türkmen coğrafyasında da sürdürmektedir.

5. Kişi Adlarının Tabulaştırılması Geleneği

Belirsizlik pek çok açıdan istenmeyen, kaygı verici bir durumdur. Ad verme geleneğine zemin hazırlayan etmenlerden biri de belirsizlik unsurunun ortadan kaldırılması ve bireyin toplumda bilinmesini sağlamaktır. Fakat belirsizliğin veya kişi adını belirsiz hâle getirmenin tabiat güçlerinden, kötü ruhlardan koruyacağına inanıldığı dönemler olmuştur.

Bu bağlamda Türkmenlerde *Atsız*, Taciklerde *Benom*, Moğollarda *Terbiş* isimlerinin ortaya çıkması ve kişi adlarının bilinçli olarak ağza alınması, tabulaştırılma geleneğiyle ilgilidir. Özellikle ardı ardına çocuğunu kaybetmenin yaşattığı trajik duruma maruz kalan Türkmen aileleri için çocuğun adını doğrudan telaffuz etmek; kötü ruhları çağırmak ve adeta “*Azrail’e açık adres vermek*” (Ataniyazov 1992: 15) şeklinde algılanmıştır. Böylesi bir anlayış doğal olarak hakiki adın gizlenmesine, takma veya göbek adlarının ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla belirsizlik ve korkunun getirdiği zihinsel refleks gereği Azrail’in veya bilinmeyen varlıkların, kötü ruhların dikkatini başka yöne savmak için yeni adlara veya yöntemlere ihtiyaç duyulmuştur.

Bu anlamda “*Satılmış*” adı gibi Türk ad kültüründe de karşılaşılan kişi adının ardındaki temel düşüncenin tabulaştırılma geleneğine dayandığı söylenebilir.

Nitekim Ataniyazov, kişi adlarıyla ilgili hazırlanmış olduğu sözlükte (Ataniyazov 1992: 15, 218) Türkmenlerin kullandığı *Satıldı*, *Tapıldı*, *Tölegen* gibi adların *satın alınmış*, *bulunmuş*, *ödenmiş* mantığıyla verildiğini, çocuğun başkasına aitmiş gibi gösterilmesinin onu kötülüklerden koruyacağına inanıldığını belirtir.

6. İsmiyle Dünyaya Gelme Geleneği

Bu gelenekte bireyin fiziksel olarak sahip olduğu her ayrıntı onun isimlendirilmesinde belirleyici unsur olarak görülür.

Çocuğun dünyaya geliş şartları, bedende var olan bazı nitelikler ismin belirleyicisi konumundadır. Dolayısıyla çocuk, doğuştan sahip olduğu özelliklerine göre isimlendirilmektedir (Ataniyazov 1992: 16).

Söz konusu anlayışa bağlı olarak doğuştan altı parmaklı olan çocuklara *Altı* veya *Artık* (Fazla), parmakları bitişik ise *Goşa*, dişli olarak dünyaya geldiye *Dendan* veya *Sadap* (Sedef), gür saçları varsa *Saçlı*, vücudu tüylü ise *Tüylü* gibi isimler verilir. Zar içerisinde *keseli* bir doğum gerçekleşmişse çocuğa *Perde*, *Perdeli*, *Perdegül*, *Tıvak*, *Köynek* gibi isimler vermek uygun görülmüştür. Aynı şekilde *Çakan*, *Gök*, *Göki*,

Gökke, Gökce, Mavi, Mavinazar, Garagöz gibi isimler, göz rengi esas alınarak tercih edilmiştir.

Ardı ardına doğan kız veya erkek çocukların son bulması temennisi, diğer cinsiyette evlat sahibi olma özleminin giderilmesi, bedendeki fazlalıklar gibi etmenler dikkate alınarak son doğan çocuğa ‘artık’ veya ‘artık’ ile kurulan bir birleşik ad verilmektedir. Bu bağlamda her iki cinsiyet için *Artıknıyaz, Artıktâç*; erkek için *Artıgalı, Artıgoraz, Artık, Artıkbay, Artıkgurban, Artıkgılıç, Artıkgülü, Artıklı, Artıkmet, Artıkmâmmet, Artıkmuhammed, Artıknazar, Artıknur, Artıksapar, Artıkveli*; kız için *Artıkbibi, Artıkbike, Artıkcemal, Artıkgözel, Artıkgül* adları kullanılır.

Bebeğin saçları siyah ise *Garasaç*; sarı renkli olması durumunda her iki cinsiyet için *Sarı*; erkek için *Sarıbay, Sarıca, Sarıgılıç, Sarıgül, Sarıgultı, Sarıhan, Sarımâmmet, Sarımurat, Sarınazar, Sarınıyaz, Sarıtay, Sarıyar*; kız için *Sarıbibi, Sarıbike, Sarıcağul, Sarıgız* isimleri kullanılır.

Çocuğun ten rengi esmer ise, her iki cinsiyet için *Garaca, Garacan, Garacagöz, Garagöz, Garalı, Garatokga*; yalnızca erkek çocuk için *Gara, Garabatır, Garabay, Garabaydak, Garabayrı, Garabeg, Garaberdi, Garabeşer, Garacagul, Garacaoglan, Garaçarı, Garaçopan, Garadogma, Garadurdu, Garaesen, Garaeşek, Garahan, Garahaydar, Garağaç, Garagan, Garageldi, Garagoca, Garagüçük, Garamaşal, Garamergen, Garames, Garamâmmet, Garamet, Garamurat, Garanepes, Garanur, Garaoglan, Garapolat, Garatagan, Garayar*; yalnızca kız çocuğu için *Garabibi, Garabike, Garacagız, Garagız* isimleri belirleyici olur.

Vücutta ben var ise, her iki cinsiyet için *Meñli, Meñlidurdu, Meñligurt, Meñlihan, Meñlinur, Meñlisâhet, Meñlituvak*; yalnızca kız için *Meñlibagt, Meñlibike, Meñlibibi, Meñlicahan, Meñlicemal, Meñlidursun, Meñligül, Meñlinâz, Meñlinâzik, Meñlisoltan*; yalnızca erkek için *Meñlialı, Meñliaman, Meñlibay, Meñlibek, Meñlibâbek, Meñlibâşim, Meñlihacı, Meñlihoca, Meñlimât, Meñlimâmmet, Meñlimurat, Meñlimuhammed, Meñlinazar, Meñlinepes* isimleri verilir.

Vücutta kızıl veya kahverengi doğum lekesi bulunursa her iki cinsiyet için *Nar, Narca, Narcan, Narça, Narek, Nardövlet, Narı, Narlı, Narmeñli, Narsâhet, Nartı, Nartâç, Nartuvak*; erkek çocuk için *Narbay, Narberdi, Nargeldi, Nargoçgar, Nargülü, Nargurban, Narmâmmet, Narmeret, Narmet, Narmurat, Narmuhammed, Narseyit*; yalnızca kız çocuğu için *Naray, Narbibi, Narbibiş, Narbike, Narcemal, Narhal, Nargözel, Nargül, Narsenem, Narsoltan* isimleri tercih edilir.

Eğer yeni doğmuş çocuğun bedeninde *çil* (Trkm. T.’deki karşılığı: *hal*) bulunursa, bu durum onun bahtlı, talihli, uğurlu olacağı anlamında yorumlanmıştır. Türkmen diyalektlerinde *hal* sözünün uzun ve kısa olmak üzere iki telaffuz şekli vardır. Yomut Diyalektinin Kuzey Ağızlarında kısa telaffuz edilen [*Hal/Hallı*] gibi kişi adlarının kız için; [*Ha:l/Ha:llı*] biçiminde uzun telaffuz edilen kişi adlarının ise erkek için kullanıldığı belirtilmiştir (Atanıyazov 1992: 227).

Bu bağlamda hem erkek hem kız için kullanılan kişi adları: *Hal, Halcan, Haldurdu, Halgurban, Halmeñli, Halmeret, Halnar, Halnyaz, Halnur, Halövez, Halsâhet, Haltagan, Haltâç, Haltuvak, Hallı, Hallısâhet, Hallıtâç, Hallıtuvak*.

Aynı durumu ifade eden ve sadece erkek için kullanılan kişi adları: *Halbat, Halbay, Halcık, Halçarı, Haldar, Halgeldi, Halgülü, Halgılıç, Halhoca, Halmâmmet, Halmet,*

Halmırza, Halmürze, Halnazar, Halnepes, Haloraz, Hallak, Hallıbay, Hallıberdi, Hallıgılı, Hallıgurban, Hallıgılıç, Hallımâmmet, Hallımurat, Hallımuhammet, Hallınazar, Hallıoraz, Hallıövez, Hallıseyit, Hallıtagan;

Vücuttaki çilin kız çocuğunda olduğunu temsil eden kişi adları: *Halbagt, Halbadam, Halbibı, Halbibı, Halbike, Halcagözel, Halcangözel, Halcemal, Halgözel, Halgül, Haldâne, Haldovlat, Haldövlet, Haldursun, Halnabat, Hallar, Hallıbagt, Hallıbibı, Hallıbike, Hallıcemal, Hallıgözel, Hallıgül, Hallısoltan, Hallısona.*

Kısaca bu gelenekte bedendeki eksiklikler, fazlalıklar, ten rengi, göz rengi, doğum lekesi, ben, benek veya çil gibi doğuştan gelen işaretler dikkate alınarak adlandırılmaya gidilir.

7. Doğum Sırasına Göre Adlandırma Geleneği

Gelenekte ilk çocuğun hane için ‘göz aydınlığı olması ve uğur getirmesi’ düşüncesi hakimdir. Bu durum, içinde ‘ak’ sözünün bulunduğu veya ‘ak’ sözü ile kurulan birleşik adların ailenin ilk çocuklarında tercih edilmesine sebebiyet vermiştir: *Akat, Akbeğenç, Akveli, Akbilek, Akceren, Akgözel, Akmaral, Akmaya, vd.*

Doğum sırasına göre ikinci çocuk için *Deñli, Taylı, Taygeldi, Taygılı;* üçüncü çocuk için *Tagan, Taganalı, Taganbay, Taganberdi, Taganbibı, Taganbike, Tagandövlet, Tagandurdı, Tagandursun, Tagangeldi, Tagangılıç, Tagangılı, Tagangurban, Tagangül, Taganmet, Taganmâmmet, Taganmırat, Taganmuhammet, Tagannazar, Tagannıyaz, Tagannepes, Tagansâhet, Taganseyit, Tagansoltan, Tagantâç, Tagantuvak* (Ataniyazov 1992: 212-214) gibi kişi adları tercih edilir.

Ailenin üçüncü çocuklarına ‘Tagan’ sözü ile kurulan adlar verilmesinin nedeni, sözcüğün anlamında yatmaktadır. Türkmen Türkçesinde bu sözcük “sacayak/sacayağı” anlamında kullanılmaktadır. Bilindiği gibi sacayak, çember veya üçgen şekillere sahip *üç ayaklı* bir demir düzenektir. Üç ayaklı olması, destek ve dayanışmayı ifade etmektedir. Türkmenler bu duruma işaret eden şu atasözünü sıkça kullanırlar: *Tagan ayacı üç bolar, biri-birine güyç bolar, biri dövülse hiç bolar* “Sacayağı üç olur, birbirine güç olur, biri kırılrsa hiç olur” (Çarıyev 2005: 503). Dolayısıyla ‘Tagan’ sözü ile kurulan kişi adları; destek, güç ve dayanışmayı temsil etmektedir.

Türkmen Kişi Adları Sözlüğü’ne göre dördüncü çocuk için kullanılan adlar şunlardır: *Çarı, Çarıbay, Çarıberdi, Çarıgeldi, Çarıgılıç, Çarıgılı, Çarıgurban, Çarıgurt* (Ataniyazov 1992: 240), *Dörmen, Dört, Dörtgılı, Dörtmırat* (Ataniyazov 1992: 110).

Bahsi geçen sözlüğe göre doğum sırası dikkate alındığında sırasıyla şu kişi adlarına yer verildiği görülür: Beşinci çocuk için *Baş, Başçe, Başgeldi, Başgılı, Bâşi, Bâşigılı, Bâşim, Bâşimgeldi, Bâşimgılı, Bâşmuhammet, Bâşnazar* (Ataniyazov 1992: 75-76), *Pencalı, Pence, Pencı, Pencıvar* (Ataniyazov 1992: 191); altıncı çocuk için *Altay, Altaydurdı, Altı, Altıbay, Altıkul, Altılı, Altımurat, Altımuhammet, Altınazar* (Ataniyazov 1992: 42-43); yedinci çocuk için *Yedi, Yedıbay, Yedıgar, Yedıgen, Yedıgül, Yedinazar* (Ataniyazov 1992: 116-117); sekizinci çocuk için *Sekiz, Sekizhan, Sekiznazar* (Ataniyazov 1992: 205); dokuzuncu çocuk için *Dokuz, Dokuznazar* (Ataniyazov 1992: 107); onuncu çocuk için *On, Oncuk, Onum;* on birinci çocuk için ise *Onbirnazar* (Ataniyazov 1992: 181).

Ataşa Niyazov'a göre; ilk çocuğa ad verme durumunda ('ak' sözünün bulunduğu veya 'ak' sözü ile kurulan birleşik adların tercih edilmesi) olduğu gibi baht getirmesi düşüncesiyle ailede son çocuğa da cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin *Akbäbek* adı verilir (Ataniyazov 1992: 38). Anlaşılacağı üzere; hem ilk hem de son çocuk için hayırlı, bahtlı olması temennisiyle 'ak' sözü ile kurulan kişi adlarına müracaat edilmektedir.

8. Baba Yaşına Göre Adlandırma Geleneği

Bu gelenekte çocuk dünyaya geldiğinde babanın mevcut yaşı dikkate alınır ve onluk sayı sistemi üzerinden adlandırmaya gidilir. Sayılardan oluşan bu isimler, sadece erkek çocuklar için kullanılır: *Otuz, Otuzbay, Otuzmet, Altmış, Yetmiş* gibi.

Kalabalık ailelerde ardışık rakam veya sayılardan oluşan kişi isimlerine de rastlanılmaktadır. Ancak bu durum, babanın mevcut yaşını veya çocuğun doğum sırasını gösteren bir gösterge değil; kafiye ihtiyacını karşılamak arzusuyladır. *Dört, Dörtgult; Bäs, Bäsimgult; Altı, Altımuhammet; Altmış, Yetmiş* örneklerinde olduğu gibi.

Dolayısıyla rakamlardan ve sayılardan oluşmuş isimler; doğum sırasını, baba yaşını ve ardışıklıkla birlikte kafiye arayışını gösteren bir yapıya sahiptir. Rakamlar/sayılar dışında kafiye gözetilerek verilen diğer bazı isimler: *Arazbay, Aşırbay, Saparbay, Recepbay, Gurbanbay, Rahmanberdi, Allaberdi, Gadırberdi, Mölamberdi*, vb.

9. Uzun Ömür Dilemek Arzusıyla Adlandırma Geleneği

Türklerin yaşadığı coğrafyalarda, çocukları doğum esnasında ya da doğumdan hemen sonra ölen veya uzun yaşamayan bazı aileler "yeni doğan çocukları kötü ruh, nazar ve Azrail'den korumak için onlara *İt, İtbaba, İtbarak, İtbey, İtkulu, İtalmaz, Yılan, Şeytan, Sarıkine* gibi aşağılayacak adlar vermişlerdir (Acıpayamlı 1992: 9). Tarihi süreç ve coğrafi imkânlar dikkate alındığında makul gerekçelerle bu anlayışın izlerine Türkmen kültüründe de rastlamak mümkündür. Türkmenler; zorlu yaşam koşullarında doğayla iç içe yaşamış ve kırsal coğrafyada varlık göstermiş bir millettir. Tehlikelere açık yaşam tarzı ve konargöçer bir kültür, beraberinde bazı psikolojik tepkilerin, kötü ruhlarla mücadelenin ve inanışların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bu bakımdan oluşan psikolojiyi ve inanışları sosyal zemini içerisinde ele alıp değerlendirmek için eski Türk inanışına gitmek gerekir. Nitekim eski Türk dini, ruhlarla tabiat arasında sürüp giden ve asla kopmayan bir bağdan hareket eder (Arıklı 2015: 21). Dolayısıyla sözkonusu bağdan beslenen ve coğrafyada hüküm sürmüş pek çok medeniyetle zenginleşen Türkmenler, doğa ile iç içe yaşadıkları dönemlerdeki birçok alışkanlıklarını, inanışlarını da günümüze taşımışlardır.

Bu çerçevede Türkmenler, halk inanışı gereği çocukları Azrail'den ve nazardan korumak için semantik bağlamı dikkate alınmazsa *Ataköpek, Çerkez* (bitki adı), *Çör, Däli, Eşek, Eşekbay, Eşekgult, Eşşe, Eşşek, Eşşekgult, Gancık, Gandım* (dikenli ağaç), *Garaşşek, Garamık, Gayıp, Gayhar* (değersiz), *Gızgan* (dikenli ağaç), *İtalmaz, İtbay, İtcan, Kirli, Köpekmergen, Köpekmırat, Lallık* (lal), *Orakbay, Öküz, Paltabay, Porsı* (pis kokan), *Sarımsak, Teşe* (Nacak), *Tezek, Tırrık, Tiken, Tüñni* (sivri, çıkık), *Yovşan*

(acı pelin), *Yabanı* gibi farklı kültürler tarafından ilk bakışta yadırganabilecek birtakım adlara müracaat etmiştir. Ancak yukarıda makul gerekçeler göndermesiyle kısmen belirtilen *kırsal alanlardaki zorlu yaşam koşulları, koruma içgüdüsü, tabiatla mücadele, kötü ruhlarla mücadele, nazar, doğa karşısındaki ruhsal gelişim düzeyi, belirsizlik veya bilinmezlik durumundan kaynaklanan psikolojik tepkiler ve halk inancı* gibi unsurlar; bu tür kişi adlarının tercih mantığını açıklamaya ve toplum nezdinde nasıl kabul gördüğünü ifade etmeye yöneliktir. Bununla birlikte günümüz şehir kültürü ve modernitenin etkisiyle sözü edilen kişi adları pek tercih edilmemektedir.

Özellikle evlatlarını kaybeden Türkmen aileler, yeni doğacak çocuklarının hayatta kalmasını ve uzun yaşamasını dileyerek uzun ömürlü bitki, hayvan, metal veya minarelerden de yararlanarak adlandırma yoluna gitmişlerdir. *Canuzak, Ömrüzak, Yaşuzak, Bakı, Ölmez, Solmaz, Taymaz, Taymar; Yaşar, Borcak, Çomuç, Sazakgöl, Servigül, Togtagül, Pudak, Budak, Pürli, Dagdan, Gürgen, Böri, Gurt, Möcek, Polat* (çelik), *Demir, Berkdurdu* gibi kişi adları bu anlayışın izini sürdürür.

10. Yeniden Adlandırma Geleneği

İsim değişikliğine gidilmesinin belli başlı sebepleri vardır. Eski zamanlarda çocukların uzun süre yakalandığı rahatsızlıklardan kurtulması amacıyla isim değişikliğine gidilmiştir. Yetişkin insanlarda, hatta tarihî şahsiyetlerin isminde de değişikliğe gidilmiştir. Örneğin İran hükümdarı Şah Abbas'ın torunu Safi, uzun süre hastalanınca ismini Süleyman olarak değiştirmişlerdir (Atanıyazov 1992: 16).

İsim değişikliği için tek geçerli neden hastalık değildir. Ödekov'a göre evlilik temelinde aileye yeni katılan kişiler; bir isim benzerliğine yol açarsa halk inancı gereği, isim değişikliğine gidilmesi gerekir. Çünkü toplumda aileye yeni gelen kişinin, önceki ismi taşıyanın hayatını ve işlevini çalacağı şeklinde algı oluşmuştur (Ödekov 2011: 21). Bu bağlamda özellikle kızların gelin olduğu ailelerde adaş olma durumu gerçekleşirse, kız baba ocağında gerçek adıyla anılmamışsa, yeni gelen gelinin sosyal çevresi o isimden rahatsızlık duyarsa veya beğenilmeyen bir kişi adına sahipse ad değiştirme geleneği uygulanmıştır. Böyle durumlarda yeni ad, gelinin dahil olduğu yeni aile üyeleri tarafından belirlenmiştir. Ancak günümüzde nüfus kayıt idarelerinin düzenlemeleriyle bu gelenek önemini yitirmiştir.

11. Misafire Göre Adlandırma Geleneği

Amanmırat Bugayev'e göre eski dönemlerde çocuğun doğduğu gün, eve itibarlı bir misafir geldiğinde saygı göstergesi olarak çocuğa misafirin adı verilmiştir. Araştırmacı, "İsim + geldi" yapısıyla oluşturulmuş "*Aşırgeldi, Güyçgeldi, Mıratgeldi, Orazgeldi, Sapargeldi, Täçgeldi*" gibi bazı kişi adlarının gerisinde bu düşünce veya yaşanmışlık hikâyesi bulunduğu dikkat çekmektedir (Bugayev 2019: 3). Elbette sözü edilen kişi adları, temelinde yatan düşünceye göre farklı kategoriler altında eş zamanlı olarak ele alınabilir. Söz gelimi yukarıda bahsedilen *Aşırgeldi, Orazgeldi, Sapargeldi* adları, diğer taraftan "Hicri takvim" esasında *ay adlarından türetilen kişi adlarına* da örnek teşkil edebilir. Benzer şekilde *Güyçgeldi* kişi adı, araştırmacının yukarıda belirttiği görüşle birlikte öte yandan *doğumun güç gerçekleştiğine* de işaret edebilir.

Haddizatında *Miratgeldi* adıyla arzu edilen çocuğun dünyaya geldiğine, *Taçgeldi* adıyla da bedende kahverengi doğum lekesi olduğuna atıfta bulunulabilir. Dolayısıyla bazı kişi adları fikrî temeline göre izaha muhtaç olabilir ve kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmeyi gerektirebilir.

12. Zıtlık İlkesine Göre Adlandırma Geleneği

Eski zamanlarda avlanma, savunma ve aile fertlerini koruma ihtiyacı düşünüldüğünde kırsal alanda yaşayan bir toplum için erkek çocuk gerekli görülmüştür. Dolayısıyla erkek evlat, “asker, bekçi” statüsünde güç göstergesi olarak da algılanmıştır. Ancak bu bakış, beraberinde cinsiyet ayrımını getirmiş ve günümüzde de bu algı kırılmış değil. Türkmen aileler eskiden beri genellikle erkek evlatları olmasını istemişlerdir. Öyle ki bu tutum, atasözlerinden de anlaşılabilir: *Oguldur devletiñ başı, gız-da bolsa, gövün hoşı* “Oğuldur devletin başı, kız da olsa gönül hoşı” (Çarıyev 2005: 444). Atasözlerinin yanı sıra yeni çocuk için tebrik ifadelerinde de erkek evlat vurgusu hissedilir: *Ak bağıñız bolsun, Altın tağıñız bolsun. Dokuz ogul yedi gız bolsun* (Gurbanova- Yakubova 2012: 32.)

Çocuk küçük yaşta veya doğum sırasında vefat ederse, aileyi yatıştırmak için şu taziye ifadeleri kullanılır: *Övez ogluñız bolsun!* (Yerine oğlunuz olsun!). *Övezine ogul bersin!* (Yerine oğul versin!). Oysa vefat edenin ardından cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kullanılan genel ifade şudur: *Izı yarasın!* (Başınız/kalanlar sağ olsun!).

Eğer ailede kız çocukları yaşamiyorsa, kız çocuğu hayatta kalsın diye doğan erkek çocuğa *zıtlık ilkesi* gereği “Gızdurdı” adı verilir.

Bu bağlamda *erkek evlat beklerken kız çocuğu* dünyaya geldiğinde yine *zıtlık ilkesi* gereği “sonraki doğacak çocuk oğul olsun diye” içinde “ogul” sözünün geçtiği isimler, kadın kişi adı olarak kullanılır: *Ogulay, Ogulbagt, Ogulbayram, Ogulbibi, Ogulbike, Ogulboldı, Ogulbossan, Ogulcahan, Ogulcan, Ogulcemal, Ogulceren, Oguldöndi, Oguldursun, Ogulgerek, Ogulgözel, Ogulgurban, Ogulgül, Ogulhacar, Ogulhal, Ogulhan, Ogulla, Ogulnaz, Ogulnâzik, Ogulniyaz, Ogulnur, Ogulsabır, Ogulsadap, Ogulsenem, Ogulsoltan, Ogulsona, Ogulsülgün, Ogulşat, Ogultäç, Ogultavus, Ogultoti, Ogulzada, vb.*

Ogul sözünden türetilmiş kadın kişi adlarının yanı sıra doğacak çocuğun erkek olması ümidiyle kız çocuklarına *Bessir, Doyduk, Döndi, Gerekmez, Gızsoñı, Yañıl, Yeter* gibi isimler de verilir. Aynı düşünce; Türkmen kişi adlarında vurgulandığı kadar olmasa da Kırgız kültüründe *Kızlarbas, Kıztuvma* isimleriyle kendini göstermektedir.

Yaygın olmamakla beraber erkek kişi adlarında da “oglan” sözü hem isim hem lakap vasfıyla kullanılır: *Bozoglan, Hayıtoglan, Necep Oglan, Kasım Oglan, vb.*

13. Zaman, Hava ve Mevsim Durumuna Göre Adlandırma Geleneği

Çocuk tan vakti doğarsa *Dañatar*; doğum sabah gerçekleşirse *Gündogdı*, öğlen vaktine isabet etse *Öyleguli*; hilalin görünmesiyle çocuğun doğumu aynı zamana denk gelirse *Aydogan, Aydogdı*; ay batışıyla çakışırsa *Aydolan*; doğum vaktinden geç olursa *Giçgeldi*, tam beklenen vakitte doğarsa *Nobat*, doğum güç gerçekleşirse *Güyçgeldi*

şeklinde isimlendirilir. Doğum anı, bulutsuz ve güneşli güzel havaya denk gelirse cinsiyet gözetmeksizin doğacak çocuğa **Güneş**; yağmurlu ve kötü hava şartlarının hüküm sürdüğü bir güne denk gelirse erkek ve kızlara **Yagmırgeldi** veya **Nuryagdı**, **Älemgoşar** (gökkuşağı) isimleri verilir. Mevsim kış, hava soğuk ve kar yağıyorsa **Garyagdı**, **Garhan**; havanın bulutlu, dumanlı, sisli, soğuk, ayaz ve buzlu olduğu bir günde dünyaya gelen çocuklara **Bulutlı**, **Ayaz**, **Ayazberdi**, **Ayaz Han**, **Anzak**, **Garlı**; mevsimlere bağlı olarak **Bahar**, **Bahargül**, **Yazım**, **Yazgeldi**, **Güzgeldi**, **Novruz**, **Novruzgeldi** isimleri kullanılır (Ödekov 2011: 25).

B) KONULARINA GÖRE TÜRKMEN KİŞİ ADLARI

1. Hayvan Adları ile Kurulan Kişi Adları

Bu isimlendirme yöntemiyle kurulan kişi adları incelendiğinde, erkek için hayvanların fiziki gücü, cesaret ve kurnazlığının; kadın için hayvanların estetik güzelliğinin ölçüt alındığı görülür.

Erkek isimleri: *Arslan, Atcan, Atçapar, Babır, Bars, Baytallı, Bota, Botabay, Botayar, Böri, Börıbay, Buga, Bugra, Cocuk, Erek, Eşek, Eşekbay, Eşekgüli, Eşşe, Eşşek, Eşşekgüli, Gancık, Gaplan, Goç, Goçak, Goçakgüli, Goçalak, Goçalı, Goçaman, Goçan, Goçat, Goçbay, Goçbakan, Goçbakar, Goçberdi, Goçcan, Goçgar, Goçgarbay, Goçgarnıyaz, Goçgeldi, Goçgüli, Goçdurdı, Goçı, Goçlı, Goçmergen, Goçmet, Goçmämmet, Goçmırat, Goçnazar, Goçnıyaz, Goçum, Goyunbibi, Goyunçı, Goyunlu, Göle, Gulan, Gulangeldi, Gunduz, Gurt, Gurtbay, Gurtberdi, Gurtgeldi, Gurtgüli, Gurtgılıç, Gurthan, Gurtlı, Gurtmämmet, Gurtmırat, Gurtmuhammet, Gurtıazar, Gurtıepes, Gurtıyaz, Gurtyaz, Guzi, Guzıbay, Guzıberdi, Guzuçı, Guzıdurdı, Guzıgeldi, Guzulı, Gücük, Heşdek, İner, İnergeldi, İşçek, İtalımaz, İtbay, İtcan, Köpek, Köpekmergen, Köpekmırat, Köşek, Köşekbay, Köşekli, Möy, Nerbota, Oğşuk, Ökü, Öveç, Peleñ, Pil, Şagal, Şir, Şıralı, Şırbay, Şırberdi, Şırcan, Şırgeldi, Şırgüli, Şırgurban, Şırhan, Şırı, Şırlı, Şırım, Şırmeñli, Şırmämmet, Şırmät, Şırmıet, Şırmırat, Şırmuhammet, Şırnazar, Şırıepes, Şırıyaz, Tana, Tanabay, Tay, Taycan, Taygeldi, Taygüli, Taylı, Taymämmet, Tayoraz, Teke, Tilki, Torum, Tomzak, Yolbars.*

Kız isimleri: *Akmaya, Botahan, Börıgöl, Ceren, Cerenbibi, Cerenbike, Cerengözel, Cerengöl, Cerenıoltan, Cerentäç, Çebşek, Düyebay, Düyegöz, Gurtbibi, Gurtbike, Keyik, Keyikbibi, Keyikbike, Keyikcemal, Keyikgözel, Keyikgöl, Maral, Maralbagı, Maralbibi, Maralbıke, Maralıcemal, Maralıtäç, Maraltıvak, Maya, Mayabibi, Mayabıke, Mayacan, Mayacemal, Mayagözel, Mayagöl, Mayatäç, Mayatıvak, Ovlak, Perwana, Şırmayı, Şırvan, Tokar, Tovşangöl.*

Her iki cinsiyet için kullanılan isimler: *Akbota, Gurtcan, Gurtıdurdı, Gurtımeñli, Torsuk, Tovşan.*

Sevgi ifadesini gösteren isimler: *Goçum, Guzum, Şırım, Tayım, Taycagazım, Taycan, Taymämmet, Tayoraz vd.*

Hayvan adlarının sonuna (+lı/li) yapım eki getirilerek kişi adları oluşturulması da yaygın bir yöntemdir: *Bugralı, Düyeli, Guzulı, İnerli, Köşeli, Oğşuklu, Şırlı, Torumlı* gibi.

Vahşi ve yırtıcı hayvan adıyla kurulan kişi adları gücü temsil ederken *kuş isimlerinden* hareketle verilen kişi adlarında güzellik faktörü öne çıkar. Bu itibarla kız çocukları için kullanılan bazı isimler şunlardır: *Bilbil*, *Çürçüri* (ak kumkuşu), *Garlavaç* (kırlangıç), *Gumrı*, *Humay*, *Karkara*, *Kepderi* (güvercin), *Käkilik* (keklik), *Ördekberdi*, *Sona* (ördek türü), *Sülgün* (Sülün), *Tavus*, *Totı* (papağan), *Turaç* (kınalı keklik) vd.

Kuşların hız ve hareket kabiliyetine bağlı olarak kullanılan bazı erkek isimleri: *Algır* (atmaca), *Bürgüt* (kartal), *Çarлак* (çaylak), *Durna*, *Elguş* (doğan), *Garçığay* (çakırdoğan), *Laçın* (şahin), *Osman*, *Tarlañ* (beygu), *Serçe*, *Torgay*, vs.

2. Bitki Adları ile Kurulan Kişi Adları

a) Dağ ve Çöl Bitkisi Adları ile Kurulan Kişi Adları

Akpamık, *Arca*, *Arcaveli*, *Arça*, *Arpapolat*, *Borcak*, *Borcakberdi*, *Bozagan*, *Çalı*, *Çemen*, *Çalı*, *Çerkez*, *Çınar*, *Çınarberdi*, *Çınarbibi*, *Çınargulı*, *Çınargül*, *Çıratan*, *Çomuç*, *Dagdan*, *Endap*, *Ezgen*, *Gandım*, *Gunça*, *Güçüm*, *Gürmek*, *Kerkav*, *Ketgen*, *Maysa*, *Maysabibi*, *Maysabike*, *Maysacemal*, *Maysagözel*, *Maysagül*, *Maysahan*, *Maysatâç*, *Mekge*, *Nergiz*, *Nergiz*, *Nergizcemal*, *Nobar*, *Nobaralı*, *Ocar*, *Ocarberdi*, *Ocardurdi*, *Ocargulı*, *Pamık*, *Pamıkcemal*, *Pamıkgözel*, *Peşmek*, *Pudak*, *Pürli*, *Rana*, *Ragna*, *Reyhan*, *Reyhangul*, *Sazak*, *Sazakberdi*, *Sazakgul*, *Siñren*, *Sözen*, *Sümbül*, *Şemşat*, *Toplak*, *Torañni*, *Turşek*, *Yaprak*, *Yılgın*, *Yovşan*, *Yovşangeldi*.

b) Meyve Adları ve ‘Meyve’ Sözü ile Kurulan Kişi Adları

Aknabat, *Aknäzik*, *Alma*, *Almagözel*, *Almagül*, *Armut*, *Erik*, *Erikgül*, *Hurma*, *Hurmabibi*, *Hurmabike*, *Hurmacemal*, *Hurmagözel*, *Hurmagül*, *Hurmanıyaz*, *İgde*, *İncir*, *Mive*, *Mivebibi*, *Mivebike*, *Mivecemal*, *Mivegözel*, *Mivegül*, *Mivesoltan*, *Nar*, *Naray*, *Narbay*, *Narberdi*, *Narbibi*, *Narbibiş*, *Narbike*, *Narca*, *Narcan*, *Narcemal*, *Nardövlet*, *Narek*, *Nargeldi*, *Nargılıç*, *Nargoçgar*, *Nargözel*, *Nargulı*, *Nargurban*, *Nargül*, *Şepdalı*, *Şetdalı*, *Üzüm*, *Üzüंबरdi*, *Üzümgül*, *Üzümnur*.

c) Çiçek Adları ile Kurulan Kişi Adları

Birçok sözcükle birlikte özellikle bitki ve meyve isimlerinden kurulu kişi adlarının önüne veya sonuna “gül” ve “läle” sözlerinin getirilmesiyle türetilen adlar, azımsanmayacak kadar çoktur. Çiçek isimleri esasen dağ ve çöl bitkisi adları altında ele alınacak bölüm olsa da; sayıca fazla olduğundan ayrı bir başlık altında verilmeye ihtiyaç duyuldu.

Agagül, *Akcağül*, *Akgül*, *Almagül*, *Aygül*, *Aytugül*, *Ayläle*, *Bagtugül*, *Bahargül*, *Bäbekgül*, *Bägül*, *Bibigül*, *Bikegül*, *Cumagül*, *Çemen*, *Çeper*, *Dessegül*, *Enegül*, *Ecegül*, *Ecekegül*, *Erikgül*, *Gızılgül*, *Gunça*, *Gül*, *Gülay*, *Gülbagt*, *Gülbahar*, *Gülbatur*, *Gülbibi*, *Gülbike*, *Gülcemal*, *Gülçeçek*, *Güldesse*, *Güläle*, *Güli*, *Gülнар*, *Gülnur*, *Gülsoltan*, *Gülşen*, *Gültâç*, *Gülüstan*, *Gülzar*, *Leyli*, *Läle*, *Mamagül*, *Melevşe*, *Nargül*, *Nergis*, *Novgül*, *Novruzgül*, *Ogulgül*, *Pamıkgül*, *Ragna*, *Sarıgül*, *Sazakgül*, *Siñren*, *Soltangül*, *Sümbül*, *Täzegül*, *Togtagül*, *Servigül*, *Üzümgül*, *Yaylagül*, *Yazgül*, *Yıpargül*.

Berdi Sarıyev, “gül” ile kurulu kişi adlarını yedi başlık altında kategorize etmiştir (Sarıyev 2017: 105-113):

- 1- “Gül+İsim = İsim+Gül” formülüyle kurulan kişi adları
Gülay / Aygül, Gülbahar / Bahargül, Gülbibi / Bibigül, Gülbike / Bikegül, Güldesse / Dessegül, Gülnar / Nargül, Gülsoltan / Soltangül, vb.
Çapraz simetri yöntemiyle türetilen yukarıdaki örneklerinin yanı sıra 3. teklik şahıs iyelik ekinin yardımıyla da bazı isimler türetildiğinden bahseder:
- 2- “Gül + İsim = İsim + (i, i) + Gül” formülüyle kurulan kişi adları
Gülbagt / Bagtgül, Gültaç / Tüçigül, vb.
- 3- “Renk + gül” formülüyle kurulan kişi adları
Akgül, Akcagül, Gızılgül, Sarıgül, vb.
- 4- “Konum, yer bildiren sözcükler + gül” formülüyle kurulan kişi adları
Sähragül, Yaylagül, vb.
- 5- “Akrabalık terimleri + gül” formülüyle kurulan kişi adları
Bäbekgül (Bebek)
Ogulgül (Oğul)
Agagül (Ağabey/abi, amca)
Ecekegül (Abla)
Bibigül (Hala/bibi)
Enegül (Anne/Nine)
Ecegül (Anne)
Mamagül (Büyükanne)
- 6- “Gün + gül” formülüyle kurulan kişi adları
Annagül, Adnagül, Cumagül, vb.
- 7- “Bayram günü + gül” formülüyle kurulan kişi adları
Ayut + gül, Hayut + gül.

3. Zaman Kavramına Dayalı Kişi Adları

a) Ay Adlarından Türetilenler

Hicri takvimdeki ayların kişi adı olarak kullanılması yaygın bir gelenektir. Hicri aylara göre yapılan adlandırma şöyledir:

- 1-Aşır (Muharrem/Aşure ayı),
- 2-Sapar (Sefer),
- Tirkiş/Tirkeş (Dört Tirkeşik olarak da bilinen 3., 4., 5., 6. ayların genel ismi),
- 7-Recep,
- 8-Meret (Şaban),
- 9-Oraza (Ramazan),
- 10-Bayram (Şevval),
- 11-Boş Ay (Zilkade),
- 12-Gurban (Zilhicce).

Ay adlarından türetilen kişi adları yalnız olarak kullanıldığı gibi birleşik isim yapısına da sahip olabilir. Sözelimi Recep ismi için karşımıza çıkabilecek diğer kişi adları şunlardır: *Recepberdi, Recepbibi, Recepbike, Receptursun, Recept geldi, Receptgılıç, Receptgulu, Receptmämmet, Receptmeñli, Receptmurat, Receptmuhammet, Receptnazar, Receptniyaz, Receptnur, Receptsähey, Receptoltan, Receptagan.*

Kamer ve ay sözlerinden kurulu kişi adları: *Kamar, Kamaray, Kamarbibi, Kamarbike, Kamarcemal, Kamargözel, Kamargül, Kamarılzaman, Kamarnur; Ay, Aybahar, Aybelenet, Ayberdi, Aybäbek, Aybibi, Aybike, Aybossan, Aybölek, Aydogan, Aydogdi, Aydolan, Aydolun, Aydovlat, Aydövlet, Ayduran, Aydurdı, Aydursun, Aydın, Aygız, Aygözel, Aygören, Aygulu, Aygöl, vd.*

b) Gece Adlarından Türetilenler

Gadır, Gadırberdi, Gadırbibi, Gadırbike, Gadırgeldi, Mövliit, Mövlidalı.

c) Gün Adlarından Türetilenler

Bu gelenekte haftanın günleri, “gün” ve “rozi” sözlerinin yanı sıra *bayram, kurban, nevrüz* gibi özel günleri ifade eden kavramlar dikkate alınmıştır. Burada haftanın günlerine getirilen ekler ve adlar bütün olarak ele alındı. Ancak çalışmanın sonunda yer verilen birleşik adlar tablosunda, tekrara düşmemek için gün adlarından türetilen kişi adlarına mukabil varsa farklı örneklere müracaat edildi.

Anna (cuma), Annaaman, Annabagt, Annabagsı, Annabazar, Annabay, Annabayram, Annabal, Annabeg, Annabegenç, Annaberdi, Annabibi, Annabike, Annabäş, Annabäşim, Annaveli, Annadurdı, Annagarrı, Annageldi, Annagoç, Annagözel, Annagulu, Annagurban, Annagurt, Annagül, Annagılıç, Annadövlet, Annadurdı, Annacan, Annacemal, Annacahan, Annaceren, Annacuma, Annak (<Annagulu), Annakadır, Annakeyik, Annakerim, Annakişi, Annalak, Anni, Annalı, Annam, Annameñli, Annameret, Annamet, Annamuhammet, Annamurat, Annamämmet, Annamät, Annan (<Annaniyaz), Annanabat, Annanazar, Annanepes, Annaniyaz, Annanäzik, Annaoraz, Annaövez, Annapolat, Annarecep, Annarozı, Annasadap, Annasapar, Annasarı, Annaseyit, Annasoltan, Annasona, Annasopi, Annasöyün, Annasähet, Annatagan, Annatokga, Annatuvak, Annatı, Annatäç, Annahacı, Annanahal, Annahallı, Anahan, Annahıdır, Annaçarı, Annaş, Annaşeker, Annaşirin, Annaäsen, Annayusup, Annayagşı, Annayar.

Burada *Annarecep, Annarozı, Annasapar, Annameret, Annagurban* gibi isimlerin “doğum günü + doğduğu ay” düşüncesiyle verildiğini de belirtmek gerekir.

Aşır (aşure günü), Aşırılı, Aşırbay, Aşırberdi, Aşırbibi, Aşırbike, Aşırdövlet, Aşırdurdı, Aşırgeldi, Aşırgılıç, Aşırgulu, Aşırgül, Aşirmet, Aşırmämmet, Aşırmurat, Aşırmurat, Aşırmuhammet, Aşırnazar, Aşırnepes, Aşırniyaz, Aşırnur, Aşırpolat, Aşırtagan, Aşırtäç, Aşırtuvak, Aşırveli Bayram, Bayramacı, Bayramalı, Bayrambagt, Bayrambay, Bayramberdi, Bayrambibi, Bayrambike, Bayramcahan, Bayramcemal, Bayramdurdı, Bayramdursun, Bayramgeldi, Bayramgözel, Bayramgılıç, Bayramgulu, Bayramgurban, Bayramgöl, Bayrammet, Bayrammämmet, Bayrammurat, Bayrammuhammet, Bayramnazar, Bayramnepes, Bayramniyaz, Bayramnur, Bayramsähet, Bayramseyit,

Bayramsoltan, Bayramtagan, Bayramtâç, Bayramtuvat, Cuma, Cumabagt, Cumabay, Cumaberdi, Cumabibi, Cumabike, Cumadövlət, Cumadurdi, Cumadursun, Cumageldi, Cumagılıç, Cumagözel, Cumagulu, Cumagurban, Cumagurt, Cumagül, Cumahal, Cumahalli, Cumahan, Cumak, Cumal, Cumalak, Cumalı, Cumameñli, Cumameret, Cumamämmet, Cumamırat, Cumamuhammet, Cumanazar, Cumanepes, Cumaniyaz, Cumarecep, Cumasapar, Cumasähet, Cumasät, Cumaseyit, Cumasoltan, Cumastan, Cumatâç, Cumaveli, Çärşenbe, Çäşem, Duşem, Duşembe, Duşmämmet, Duşı.

Ataniyazov'un *Türkmen Kişi Adları Sözlüğü* esasında fişleme yöntemiyle elde edilen verilere göre toplamda 48 ismin yer aldığı bir diğer kişi adı *Gurban*'dir. Yukarıda belirtildiği üzere 'Aşır' kişi adına getirilen bütün ekler veya adlar 'Gurban' adına da eklenir. Burada 'Gurban' kişi adına diğer ilave kullanımları göstermekle yetinelim: *Gurbanbegi, Gurbancan, Gurbancemal, Gurbanceren, Gurbannabat, Gurbanövez, Gurbantotay, Gurbanşa, Gurbanşeker, Gurbanyaz.*

Kişi adları sözlüğünde daha çok *Kurban Bayramı* için kullanılan *Ayıt* sözünden *13*, *Hayıt* sözünden ise 21 kişi adının türetildiği tespit edildi (Ataniyazov 1992: 37-38; 226-227). Sözlükte *gün* sözünden türetilen 2 isim yer almaktadır: *Gündogdi, Günçırak* (Ataniyazov 1992: 101).

Novruz isminden türetilen kişi adları: *Novruz, Novruzalı, Novruzbay, Novruzberdi, Novruzbibi, Novruzbike, Novruzgeldi, Novruzgulu, Novruzgül, Novruzhan.*

Bir kısmı yukarıda belirtilen haftanın günlerine göre mevcut kişi adları sırasıyla şöyledir: *Yegşem, Yegşembe; Duşem, Duşembe, Duşmämmet, Duşı; Çärşenbe, Çäşem; Peyşem; Cuma, Anna.*

Türkmenler arasında tercih edilmiş kişi adlarından biri de "seçim günü doğan" anlamında *Saylav* adıdır. Bu isme bağlı olarak *Saylavberdi, Saylavgeldi* (Ataniyazov 1992: 199) kişi adları türetilmiştir.

Bayrammırat, Sähetmırat, Toymırat gibi kişi adları, çocuğun doğduğu günün *bayram, düğün* veya *hayırlı bir güne* denk geldiğini ifade etmektedir.

d) Mevsim Adlarından Türetilenler

Bahar, Baharay, Baharcemal, Bahargül, Baharşat, Baharyaz, Yaz, Yazalı, Yazbay, Yazbegeç, Yazberdi, Yazbibi, Yazbike, Yazcan, Yazcemal, Yazcennet, Yazceren, Yazcuma, Yazdan, Yazdövlət, Yazdurdı, Yazdursun, Yazek, Yazgeldi, Yaz gılıç, Yazgözel, Yazgulu, Yazgurban, Yazgül, Yazım, Yazlag, Yazlı, Yazmeñli, Yazmet, Yazmeret, Yazmämmet, Yazmät, Yazmırat, Yazmuhammet, Yaznur, Yazpolat, Yazsähet, Yazsoltan, Yaztagan, Yaztâç, Yaztuvak, Yazveli, Güzgeldi, Güzymämmet, Güzymırat, Gışberdi.

e) Yıl Adlarından Türetilenler

Bu gelenekte 12 Hayvanlı Türk Takvimi'ne (1-Sıçan, 2-Sığır, 3-Bars, 4-Tovşan, 5-Luv, 6-Yılan, 7-Yılki, 8-Goyun, 9-Bicin, 10-Takık, 11-İt, 12-Doñuz) göre çocuğun doğduğu yılın özellikleri dikkate alınarak isimler belirlenir.

Bars, sığır, tovşan, luv, yılki, goyun, takık yılları, ad vermede *olumlu yıllar*; *sıçan, yılan, bicin, it, doñuz* yılları ise *olumsuz yıllar* olarak algılanmıştır. Bu sebeple olumsuz yıllarda ad verilirken sonraki olumlu yıl veya hicri aylar dikkate alınmıştır (Ödekov 2011: 15-16).

Kişi adları sözlüğünde *bars, bicin, doňuz, luv, sıçan, sığır, takık, yılan* adlarının hiç kullanılmadığı görülmektedir. Takvimde belirtilen diğer dört hayvan adından kurulu kişi adları ise şunlardır: *Goyunbibi, Goyunçı, Goyunlu, İtalmaz, İtbay, İtcan, Tovşan, Tovşangül, Yılkıbay*.

Bu kategorideki kişi adlarına dikkat çekilmesinin sebebi, haddizatında sırf 12 Hayvanlı Türk Takvimi sistemine göre temsil ettiği yıl adlarını ifade etmesi dolayısıyladır. Ancak sözkonusu kişi adlarının her zaman yıla işaret etmediği, farklı sebeplerle (tabiatüstü güçler, nazar, büyü vs.) farklı kategoriler altında ele alınabilecek nitelikte adlar olduğu da belirtilmelidir.

f) Mevcut Zamanı Bildiren Diğer Adlardan Türetilenler

Dañatar, Dañatarmırat, Dañgeldi, Dañlı, Säher, Sähergül, Gündogdı, Günçırak, Aygören, Aydogan, Aydogdı, Aydolan, Aydolun, Aydoli, Ayduran, Aydurdı, Aydursun, Aydın, Ayla, Aylak, Aymama, Dövrän, Dövrängeldi, Dövrangülü, Dövrängül, vb.

4. Cinsiyet Bildirimli Kişi Adları

a) Doğrudan Cinsiyet Bildirenler

Kız: *Bibigız, Ecegız, Eneğız, Garacagız, Gızagül, Gızbay, Gızbeg, Gızbegi, Gızbibi, Gızbike, Gızcagül, Gızcan, Gızgül, Gızlaray, Gızlarbaş, Gızlarbegi, Gızlarbike, Gızlargül, Gızlarhan, Mamagız, Sarıgız, vb.*

Erkek: *Agerkek, Oglan, Oglanhan, Äralı, Ärcan, Ärcik, Ärcuma, Ärhan, Ärlek, Ärmet, Ärmuhammet, Ärmämmet, Ärnazar, Ärnepes, Ärniyaz, vb.*

b) Dolaylı Olarak Cinsiyet Bildirenler

Batır, Böke, Esger, Esgergüli, Garadogma, Merdan, Merdana, Pälvan, vb.

c) Zıtlık İlkesine Göre Cinsiyet Bildirenler

Sonraki doğacak çocuk oğul olsun diye kız için kullanılan kişi adları şunlardır: *Oglabadan, Oglabat, Oglacap, Oglaman, Oglay, Oglayaz, Oglece, Ogleke, Oglendam, Ogloraz, Oglövez, Ogsoltan, Ogul, Ogulbagt, Ogulbadam, Ogulbacı, Ogulballı, Ogulbahar, Ogulbaşı, Ogulbay, Ogulbayram, Ogulbazar, Ogulbeg, Ogulbegenç, Ogulberdi, Ogulberen, Ogulbersen, Ogulbehişt, Ogulbäbek, Ogulbibi, Ogulbike, Ogulboldı, Ogulbossan, Ogulca, Ogulcan, Ogulcema, Ogulcennet, Ogulceren, Ogulcık, Ogulcuma, Oguldolan, Oguldovlat, Oguldöndi, Ogulduran, Oguldurdı, Oguldursun, Oguldürli, Ogulgerek, Ogulgövher, Ogulgözel, Ogulgurban, Ogulgurt, Ogulgül, Ogulhacar, Ogulhal, Ogulhallı, Ogulhan, Ogulhatıca, Ogulkeyik, Ogulkişi, Ogulla, Ogulmayşa, Ogulmaral, Ogulmaya, Ogulmeryem, Ogulnar, Ogulnaz, Ogulnäzik, Ogulniyaz, Ogulnur, Ogulpaşşa, Ogulsabır, Ogulsadap, Ogulsadat, Ogulsapar, Ogulsenem, Ogulsere, Ogulsät, Ogulsähet, Ogulsoltan, Ogulsona, Ogulsuray, Ogulsülgün, Ogulşat, Ogulşeker, Ogulşänik, Ogulşirin, Ogultagan, Ogultar, Ogultavus, Ogultäç, Ogultoti, Ogulyalı, Ogulzada, Ogulzeynep, Ogulzinet, Ogulzöhre.*

Cahan ve *Cemal* isimleri de kız çocukları için kullanılan zıtlık kategorisindeki kişi adlarıdır.

Kız çocuğu hayatta kalsın diye doğan *erkek çocuğa* verilen *Gızdurdı* adı da cinsiyet açısından yanıltıcı nitelik taşır.

5. İdeolojik Değer Taşıyan Kişi Adları

Komünist ideolojinin ve dönemin izlerini taşıyan kişi adları bağımsızlık sonrası hızla terk edilmiştir. Ancak sözlüklere girmiş ve eski alışkanlıklardan kalma bazı isimlere rastlanılmaktadır. Kültürlerarası evlilik yapanlar da geleneğin dışında isimlendirme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda yabancılarla yapılan evlilikler sonucu dünyaya gelen melez bebeklere “İnternasyonal” adı verilmiştir.

a) Komünist İdeolojiyi Yansıtan Kişi Adları

Sovyet sosyalist sistemini önceleyen Rusça ifadelerin veya bazı öne çıkan şahıs adlarının kısaltılarak kullanılması benimsenmiştir. Bunun yanı sıra tarımı ve üretimi teşvik edici terimler de kişi adları olarak tercih edilmiştir.

Kim

Bu isim, iki sebepten dolayı kişi adı olarak tercih edilmiştir: 1- Rusça *Коммунистический Интернационал Молодежи* (Kommunistiçeskiy İnternatsional Molodeji) (Ataniyazov 1992: 138) “Komünist Gençlik Kolları Enternasyonalı” ifadesinin kısaltılmış şekliyle sistemi öne çıkarmak; 2- Soğuk Savaş Dönemi’nin en başarılı Sovyet ajanı *Kim Filbi* adını hafızalarda canlı tutmak. Dolayısıyla bahsedilen nedenlere bağlı olarak Türkmen antroponomisinde erkek için *Kim*; kız için *Kima* adı kullanılmıştır.

Kanal

Çöl iklimine sahip Türkmenistan için hayati önem taşıyan ve 1954-1988 yılları arasında tamamlanmış olan *Karakum Kanalı*, bölge insanında büyük sevince sebep olmuştur. Bu isim, aynı şekilde 1960’larda daha büyük gemilerin geçebilmesi için yeniden inşa edilen *Baltık Kanalı* (Beyazdeniz) için de hatırlatıcı nitelik taşımaktadır.

Bu itibarla sulama sistemini önceleyen *Kanal*, *Kanalgeldi*, *Teşnesähra* isimleri, kolektif tarıma matuf *Kolhoz*, *Kolhozurdı*, *Dohod*, *Ferma* isimleri ve *Maşın*, *Ekskavatör*, *Traktör* (Ataniyazov 1992: 13) gibi araçlar kişi adı olarak tercih edilmiştir.

Lampa

Bu isimde kinayeli kullanım söz konusudur. İlk harfiyle Lenin’e göndermede bulunularak “Lenin’in ışığının evlerde yandığı dönemde dünyaya gelen çocuk” (Ataniyazov 1992: 13) anlamını taşımaktadır.

Lemir

Rusça “Lenin dünyanın ideal devrimcisidir” anlamına gelen *Ленин Мировой Идеал Революции* (Lenin Mirovoy İdeal Revolyutsiy) sözlerinin baş harflerinden hareketle türetilmiş bir kişi adını temsil etmektedir.

Marlen

Türkmenler arasında 1930'lu yıllarda sıkça kullanılan bu ad, *Marks* ve *Lenin* isimlerinin kısaltılmış biçimidir. (Ataniyazov 1992: 147). Dolayısıyla erkek için **Marlen**, kadın için **Marlena** kişi adları kullanılmıştır. Soyadı dikkate alındığı gibi Karl'ın ismiyle de kısaltmaya gidilmiştir: **Karlen** (Karl-Lenin) gibi.

Melsor

Rusça *Маркс, Энгельс, Ленин, Сталин, Октябрьская Революция* (Marks, Engel's, Lenin, Stalin, Oktyabr'skaya, Revolyutsiya) isimleri esasında baş harflerin kısaltılmasıyla türetilmiş erkek kişi adıdır.

Benzer şekilde **Mir** (Barış) **Oktyabr**, **Orus**, **Orusbay**, **Orusberdi**, **Orusgeldi**, **Orusgult**, **Orusmırat**, **Roblen** (Родился Быть Ленинцем “Leninist olmak için doğdu”), **Stalkon** (Сталинская Конституция “Stalin'in Anayasası”), **Fidelgelen** (Marksist-Leninist devrimci Kübalı Fidel Castro), **Yuri** (uzaya giden ilk insan unvanı sahibi Sovyet astronot Yuri Gagarin), **Bolşevik**, **Zavod** vb. adlar komünist düşüncenin izlerini taşıyan kişi adları olarak kullanılmıştır.

b) Bağımsızlık İdeolojisini Yansıtan Kişi Adları

Azat, Azadalı, Azatgeldi, Azatgult, Azatgül, Azatmırat, Erkin, Erkinay, Erkli, Guvanç, Maksat, Parahat, Rahat, Rahatgül, Röwşen, Ruşana, Sapa, Serdar, Serdargeldi, Serdargult, Serdarmırat, Şöhrat, Vatan, Vagtgeldi, Yeñişgeldi, Yeñiş, Zamangeldi vb.

Bağımsızlığın ilk yıllarında erkek çocuklara genellikle *Saparmırat, Serdar, Arzuvgeldi, Begeñ, Bagtyyar*; kız çocuklarına ise *Arzuv, Bagtgül, Gurbansoltan* gibi isimlerin verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca *Ruhname* adlı eserin etkisiyle *Oguzhan, Ayhan* gibi isimler ad verme geleneğinde teşvik edici olmuştur.

Günümüzde özellikle tarih temalı Türk dizilerinin ve Türk vatandaşlarıyla yapılan evliliklerin de etkisiyle yeni doğan erkek çocuklara *Ärtogrul, Çarı (Çağrı), Osman, Abdulhamit, Enver, Eymir, Emin, Eyyup, Fayzulla, Fazıl, Kıyas*; kız çocuklara ise daha çok *Emine, Meryem, Merve, Medine, Melek, Zeynep* gibi isimlerin verildiği gözlemlenmektedir.

6. Edebî Değer Taşıyan Kişi Adları

Özellikle masallarda, kahramanlık hikâyelerinde ve destanlarda geçen *Agayunus, Azra, Ayperi, Aysenem, Aysoltan, Bayesenem, Şasenem, Garpamık, Gülşirin, Gülendäm, Gülayım, Gülrüh*, vb. bazı isimler kız çocukları için; *Oguz, Kamarulzaman, Keymir, Serdar, Röwşen, Vamık, Gencim, Bezirgen, Görogly, Tahır* gibi isimler de erkekler için sıkça tercih edilir olmuştur. Dolayısıyla edebî ürünler, kişi adlarının verilmesinde belirleyici unsurlardır. Bu bağlamda ikiz çocuklara genellikle şu isimler verilmektedir:

Erkek

Adıbeg-Balıbeg
Adıbeg-Şadıbeg
Aydogdı-Gündogdı
Daş-Demir
Esen-Söyün
Gılıç-Galkan
Hıdır-Ilyas
Yusup-Ahmet

Kız

Aslı-Şirin,
Ayşa-Patma
Hüyrlükge-Helalay
Meñli-Messan
Peri-Peyker
Şasenem-Sayat
Şirin-Leyli
Zöhre-Mahım vb.

İkizlerin kız-erkek olması durumunda *Ahmet-Mahım*, *Hasan-Åşe*, *Yakup-Mercen*, *Yusup-Zılıha*, *Zöhre-Tahrır* gibi isimler kullanılmaktadır. İkiz olma durumu dışında isim benzerliği olmaması için de ikili veya üçlü isimlere ihtiyaç duyulmuştur: *Atahocameñli*, *Aydolangül*, *Berdimuhammetnazar*, *Çarıyarberdi*, *Çarıyargulı*, *Velibegcemal*, vb. Üçlü isimler, birleşik sözlerden oluştuğu gibi basit yapıya da sahip olabilir: *Tüydükçi Agacan Peydagulı*, *Tüydükçi Annagulı Sarı*, *Bagşışınas Muhammetmirat Nepesli*, vb.

Bunların yanı sıra şair isimlerinin ve mahlaslarının da kişi adı olarak kullanıldığı görülmektedir: *Allahı*, *Afzalı*, *Bahrı*, *Kâtibi*, *Kazı*, *Magrupı*, *Mağtımğulı*, *Mätäci*, *Şakendi*, *Şeydayı*, *Şüküri*, *Talabı*, *Zinharı* vb.

7. Tarihî Değer Taşıyan Kişi Adları

Çarı, *Çagrı*, *Çingiz*, *Hatam*, *İsgender*, *Mahım*, *Rüstem*, *Sancar*, *Togrul*, vb.

8. Mitolojik Değer Taşıyan Kişi Adları

Ajdar, *Humay*, *Hüyri*, *Melek*, *Perizat*, *Perigül*, *Semender*, vb.

9. Terimlerden Türetilen Kişi Adları**a) Askerî Terimlerle Kurulan Adlar**

Esger, *Esgergulı*, *Onbegi* (onbaşı), *Münbaşı*, *Tümen*, *Yüzbaş*, *Yüzbaşı*, vb.

b) Astronomi Terimleriyle Kurulan Adlar

Asman, *Asmangül*, *Ay*, *Aybahar*, *Aybelenet*, *Ayberdi*, *Aygül*, *Aymurat*, *Cahanay*, *Älemgül*, *Günçırak*, *Gündogdı*, *Güneş*, *Kamar*, *Kamaray*, *Kamarbibi*, *Kamarbike*, *Kamarcemal*, *Kamargözel*, *Kamargül*, *Kamarılzaman*, *Kamarnur*, *Kovus*, *Mahım*, *Mahımay*, *Murrih*, *Suray*, *Şemsi*, *Şemsigül*, *Şemsitdin*, *Ülker*, *Venera*, *Yıldız*, *Zöhre*, *Zöhrecemal*, *Zöhregül*, *Zöhratç* vb.

c) Çiftçilik Terimleriyle Kurulan Adlar

Çiftçilik terimi kategorisinde ele alınan *Agıl* (ahır) sözünün kişi adı olarak belirlenmesinde Atanıyazov'a göre temel ve mecaz anlam olmak üzere iki düşünce vardır: 1-Kavramın temel anlamıyla kullanımında dünyaya gelen çocuk *mallı*, *varlıklı*, *devletli* olsun düşüncesi hâkimdir. 2-Mecaz anlamda ise sözkonusu terim *hane* yerine kullanılmaktadır. Nitekim *agıl dolu olsun* ifadesiyle “hanede çok çocuk dünyaya gelsin” düşüncesi kastedilmiştir (Atanıyazov 1992: 32). Türkmen Dilininin Düşündürişli

Sözlüğü'ne göre *agıl* sözü, “ahır, hale (ayla), çember, daire, kuşatma” (TDDS 2016: 37) gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu anlamlarının yanı sıra açıklanmalı sözlükte yer almayan “oba” anlamındaki kullanımına da yine Ataniyazov'un bahsedilen eserinde (Ataniyazov 1992: 32) rastlanılmaktadır: *Agılçeçek* (obanın gülü). Çiftçilik terimiyle kurulan diğer bazı kişi adları şöyle sıralanabilir: *Atbakan, Atbakar, Çopan, Çopur* (koyun yünü), *Çoluk* (çırak), *Dayhan* (çiftçi), *Dayhangulu, Nova* (hayvanların su içtiği yer), *Sevis*, vb.

d) Din Terimleriyle Kurulan Adlar

Ahun, Allabay, Allaberdi, Allaberen, Allacan, Alladat, Alladurdi, Allaguli, Cebbarbergen, Cepbarniyaz, Hacımurat, Hocamurat, Hakmurat, Halıkmurat, Hudaymırat, Imamberdi, Imannazar, Islamguli, İşanbay, İşannepes, Mollabay, Mollamurt, Mollaoraz, Mollaöde, Mollatagan, Muhammetberdi, Muhammetdurdi, Muhammetmırat, Muhammetşapar, Namaz, Pırmırat, Rahumberdi, Rahmangeldi, Remezhan, Resulmırat, Resulnepes, Salavat, Seyitmırat, Sopi, Sopımırat, Suhan, Suhannur, Şihmırat, Tañrıberdi, Tañrıguli, vb.

e) Kuyumculuk Terimleriyle Kurulan Adlar

Altın, Dagdan, Dagdanmırat, Dürbay, Dürbibi, Dürbike, Dürcan, Dürcahan, Dürce, Dürcehal, Dürdäne, Dürgözel, Dürgül, Dürhal, Dürhan, Dürli, Dürlibibi, Dürlibike, Dürlicemal, Dürlişözel, Dürlimeñli, Dürlimet, Dürlimämmet, Dürlimırat, Dürlimuhammet, Dürlinabat, Dürlinazar, Dürlinepes, Dürliniyaz, Dürlipolat, Dürlisadap, Dürlisenem, Dürlisähet, Dürlisoltan, Dürzada, Gızıl, Gövher, Kümüş, Mercen, Pövrize, Sadap, Sadar, Tilla, Yantar, Zümerret vb.

f) Çeşitli Meslekî Terimlerle Kurulan Adlar

Arabaçı, Bağşı, Carçı, Hatdat, Hekim, Kazı, Kazıberdi, Kazıguli, Kerven, Molla, Mürşüt, Mürze, Lukman, Talıp, Tebip, Tâcir, Tüydükiçi, Ussa, Zergär, vb.

10. Bölge, Şehir, Köy, Irmak Adlarından Oluşan Kişi Adları:

Ahal, Aral, Arçman, Arkaç, Aşgabat, Balkan, Bayramalı, Ceyhun, Çendir, Etrek, Farap, Farapgeldi, Farapguli, Gürgen, Hazar, Köşüli, Lebap, Marli (Marılı), Medine, Mäne, Murgap, Saragt, Saragtgeldi, Sayat, Sumbar, Tecen, Üñüz, vb.

11. Boy, Tire, Tayfa Adlarıyla Kurulan Kişi Adları:

Avşar, Burkaz, Çakır, Çovdur, Ersarı, Göklen, Nohur, Salar, Salır, Sarı, Sarık, Sarıkgılıç, Sayat, Sayathan, Teke, Tekebay, Tekedurdi, Tekegılıç, Tekemämmet, Tekemırat, Tekemuhammet, Teketay, Utamış, Yazır, Yılgay, Yomut, Yomutbay, vb.

12. Esenlik Bildiren Kişi Adları:

Aman, Amanay, Amanalı, Amanbagt, Amanbay, Amanesen, Esenaman, Esenbay, Esenberdi, Esengeldi, Esenguli, Esenmeret, Esenmämmet, Esenmırat, Esenmuhammet, Esennazar, Esenniyaz, Esenyaz, İlaman, Yolaman, vb.

13. Koruyucu, Kesici veya Delici Savaş Aletleriyle Kurulan Kişi Adları:

Galkan, Gılıç, Hancar, Nayza, Palta, Sancar, vb.

14. Statü, Görev, Derece Bildiren Kişi Adları:

Arçın, Asılbek, Beg, Begler, Bibi, Bike, Han, Mâlik, Patşa, Patşagulu, Serdar, Soltan, Töre, Wezir, Wezire, vb.

15. Din Kaynaklı Kişi Adları

a) Din Büyüklüklerine Saygı Göstergesi Olarak Kullanılan Kişi Adları

Adam (Âdem), Abdulla, Abubekir, Alı, Davut, Eyyup, Âşe, Hacar, Hasan, Hatuca, Haydar, Hıdır, Hüseyin, İbrayım, İlyas, İsmayıl, İsa, Musa, Muhammet, Mustapa, Murtaza, Omar, Osman, Patma, Salih, Süleyman, Veyis, Yahya, Yakup, Yunus, Zeynep, vb.

b) Dinî Adlardan Türetilen Kişi Adları

Abdımömün, Abdınagım, Abdınazar, Abdırızak, Abdışükür, Allahan, Allayar, Aşegül, Aşebibi, Aşew, Hacıbibi, Hacıbike, Hacıoraz, Hacıosman, Hocaballı, Hocabay, Hocam, Hudaıberdi, Hudaıylı, Hudaıynur, Kâbe, Kâbiş, Kâbegözel, Kâbegül, Kıyametdin, Patmabibi, Patmagözel, Ummatgulu, vb.

c) Allah Adıyla Kurulan Kişi Adları

Allabay, Allaberdi, Allaberen, Alladat, Allagulu, Alladurdi, Allacan, Allahan, Allak, Allalı, Allam, Allamırat, Allan, Allazar, Allanes, Allapur, Allat, Allaş, Allaşükür, Allayar, Abdilla, Esedilla, Ezizilla, Habıbilla, İbadilla, Nurulla, Sadilla, Şükürilla, Zeynilla, vb.

d) Tanrı Adıyla Kurulan Kişi Adları

Taňni, Taňrıberdi, Taňrıberen, Taňrıgulu, Taňrımuhammet.

e) Hudaı Adıyla Kurulan Kişi Adları

Hudaıberdi, Hudaıberen, Hudaıgulu, Hudaıylı, Hudaıynazar, Hudaıynur, Hudaışükür, Hudaıynur.

f) Yaradan Adıyla Kurulan Kişi Adları

Yaradan, Yaradangulu.

g) Ege/Eye Adıyla Kurulan Kişi Adları

Ege/Eye sözü; kulun sahibi, “Yaradan” anlamında kullanılmaktadır.

Egem, Egemberdi, Eye, Eyeberdi, Eyeberen, Eyek, Eyem, Eyemberdi, Eyenazar:

“Allah’ın verdiği/yarattığı” anlamındaki *Hozav* ismi de bu kategoriye dahil edilebilir.

C) KİŞİ ADLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ

1. Kişi Adlarında Kullanılan Fiiller

al-, at-, bak-, ber-, bol-, çak-, çap-, dog-, dile-, dol-, dolan-, dön-, dur-, ez-, gay-, gel-, gerek-, getir-, gez-, gır-, gork-, göç-, öylen-, sat-, sol-, söv-, söy-, tay-, togta-, töle-, tur-, utan-, yag-, yalka-, yarat-, yaylan-, yet-, yum-

Bu fiillerin kullanıldığı (basit/birleşik yapılı) kişi adları sırasıyla birer örnek üzerinden şöyle tanıklanabilir:

İtalmaz, Dañatar, Atbakar, Berdi/Allaberdi, Ogulboldı, Çakan, Atçapar, Gündogdı, Dilevberdi, Dolan/Oguldolan/Dolangül, Döndi/Oguldöndi, Durdı/Dursun/Oguldursun, Ezgen, Gaynan, Sapar/Sapargeldi, Gerekmaz, Getiren, Gezen, Kervengıran, Gorkut, Göçer, Öylenen, Satıl, Solmaz, Söveray, Söyündik, Taymar, Toğtamış, Tölegen, Tursun, Utanmış, Garyagdı, Yalkap/Yalkar, Yaradan/Yaradangülü, Yaylandurdu, Yetergül, Yumuk.

2. Kişi Adlarında Ses Olayları

Ses bilgisi; kelimeleri meydana getiren seslerin nasıl oluştuğunu, seslerin birleşme koşullarını ve diğer ses olaylarını inceleyen bilim dalıdır. Ses bilimi ise; anlam ayırma görevindeki sesleri (fonemleri) araştırır. Söylenen sesleri değil, anlam ayıran sesleri konu edinir. Ses bilgisi ve ses bilimi ele aldığı konuları farklı usullere göre değerlendirir (Söyegov-Arnazarov 2017: 9). Türkmen Türkçesinin imla ve edebî söyleyişi de dikkate alındığında her bir ses olayı için ayrı ayrı açıklama yapmaya ihtiyaç vardır. Ancak bu bölümde konuyu yazının hacmi gereğince örneklerle sınırlı tutmanın uygun olacağı düşünüldü.

a) Ses Türemesi (Ön, İç ve Son Seste)

Ön seste /h-/ sesinin türemesi: Asal > *Hesel*, Övez > *Hövez*,
İç seste /-u-/ sesinin türemesi: Kavs > *Kovus*,
İç seste /-ü-/ sesinin türemesi: Hüsn > *Hüsün*,
Son seste /-ı/- sesinin türemesi: Gayır + gul > *Gayırgülü*, vb.

b) Ses Düşmesi (Ön, İç ve Son Seste)

Ön seste /h-/ sesinin düşmesi: *Acar* < Hacı,
İç seste /-z-/ sesinin düşmesi: *Aramet* < Arazmet
İç seste /-h-/ sesinin düşmesi: *Āmet* < Ahmet, *Māti* < Mehdi, *Pälvan* < Pehlivan,
İç seste /-l-/ sesinin düşmesi: *Abdıganı* < Abdılğanı,
İç seste /-r-/ sesinin düşmesi: *Gönibek* < Göniberk,
Son seste /-h/ sesinin düşmesi: *Alla* < Allah,
Son seste /-i/ sesinin düşmesi: *Galabeg* < Galabegi,
Son seste /-d/ sesinin düşmesi: *Ussa* < Üstad,
Son seste /-n/ sesinin düşmesi: *Gulma* < Gulman, vb.

c) Ses Değişmesi

Ön seste /t-/ sesinin /d-/ sesine değişmesi: Tursun > *Dursun*, vb.

Ön seste /k-/ sesinin /g-/ sesine değişmesi: Kadem > *Gadam*, vb.

İç sesteki ayn /-‘-/ sesinin /-g-/ sesine değişmesi: Ni‘met > *Nigmat*, *Nagmat*, Nâ‘im > *Nagım*, Ra‘na > *Ragna* vb.

İç seste /-f-/ sesinin /-p-/ sesine değişmesi: Gaffâr > *Gapbar*, Sefâ > *Sapa*, vb.

İç seste /-f-/ sesinin /-v-/ sesine değişmesi: Benefşe > *Melevşe*, vb.

İç seste /-h-/ sesinin /-k-/ sesine değişmesi: Ahat > *Akat*, vb.

İç seste /-n-/ sesinin /-l-/ sesine değişmesi: Benefşe > *Melevşe*, vb.

İç seste /-v-/ sesinin /-b-/ sesine değişmesi: Servi > *Serbi*, vb.

İç seste /-h-/ sesinin /-g-/ sesine değişmesi: Yahşi > *Yagşı*, vb.

İç seste /-r-/ sesinin /-b-/ sesine değişmesi: Server > *Selver*, vb.

Son seste /k-/ sesinin /h-/ sesine değişmesi: Sıddık > *Sıddıh*, vb.

d) Ses Benzeşmesi

Anna < Adna,

Bossan < Bostan,

Güldesse < Güldesde,

Melevşe < Benefşe,

Çârşem < Çârşenbe vb.

e) Ses Göçüşmesi

Meryem > *Meyrem*, vb.

f) Yuvarlaklaşma, Düzleşme, Genişleme, Daralma

Düz ünlünün yuvarlaklaşması -e- > -ö-: Hüseyin > *Söyün*,

Düz ünlünün yuvarlaklaşması -a- > -o-: Kavs > *Kovus*,

Yuvarlak ünlünün düzleşmesi -u- > -e-: Habibuddin > *Habıbetdin*,

Dar ünlünün genişlemesi -ü- > -o-: Hürrem > *Horram*,

Geniş ünlünün daralması -e- > -ı-: Zeliha > *Zılıha*, vb.

g) Eski Türkçedeki Aslı Seslerin Korunması

Ön seste /t-/ sesinin korunması: Standart Türkmen Türkçesinde ve kişi adları sözlüğünde *Dursun* sözü kullanılmakla beraber arkaik şekil olan *Tursun* sözüne de kişi adları sözlüğünde yer verilmiştir.

Aynı durum *Düvme* ve *Tügme* kişi adlarının kullanımları için de geçerlidir.

Ayrıca çağdaş Türkmen Türkçesinin standart biçimi dikkate alındığında *Tügme* kişi adı için iç seste /-g-/ sesinin korunmasından da söz edilebilir.

h) Vurgusuz Orta Hecenin Düşmesiyle Kişi Adlarında Görülen Kısalmalar ve Değişiklikler

Abilesen < Ebu‘l Hasan < Ebu el-Hasan,

Çerşey < Çerşenbe,

Gubı < Gurbandurdi,

Hocat < Hocamırat,
Hutdı < Hudayberdi,
Mädemin < Muhammet Emin,
Mämi < Mämmet-Muhammet,
Mätyakup < Mehmet Yakup,
Oglacap < Ogulacap
Ogcar < Ogulhacar,
Ogsoltan < Ogulsoltan,
Orakay < Orazmuhammet,
Pirekey < Pirmuhammet,
Seyti < Seyitmırat,
Soltanesen < Sultan Hasan (Uzun Hasan),
Soltansöyün < Sultan Hüseyin (Hüseyin Baykara),
Mämmetsöyün < Mehmet Hüseyin,
Mämmetyazov < Mehmet Yazov,
Nurmäd/Nurmät < Nur Mehmet,
Vellat < Velimırat,
Velimäd < Veli Mehmet,
Yegat < Yegenmırat, vb.

3. Türkmen Kişi Adlarının Aldığı Eklerin Genel Görünümü

1	İsim + a	<i>Otaga</i>
2	İsim + ak	<i>Goçak</i>
3	İsim + an	<i>Yaran</i>
4	İsim + ar	<i>Yaşar</i>
5	İsim + at	<i>Şerapat</i>
6	İsim + bek	<i>Agabek</i>
7	İsim + ber	<i>Dilber</i>
8	İsim + ca	<i>Sarıca</i>
9	İsim + cagaz	<i>Gulcagaz</i>
10	İsim + cak	<i>Borcak</i>
11	İsim + ce	<i>Gülce</i>
12	İsim + cık	<i>Kakacık</i>
13	İsim + cik	<i>Atacık</i>
14	İsim + cuk	<i>Gulcuk</i>
15	İsim + ç	<i>Veleş</i>
16	İsim + çe	<i>Begçe</i>
17	İsim + çer	<i>Begçer</i>
18	İsim + çı	<i>Yolçı</i>
19	İsim + dar	<i>Dildar</i>
20	İsim + daş	<i>Tagandaş</i>
21	İsim + dı	<i>Oratdı</i>
22	İsim + dın	<i>Aydın</i>

23	İsim + di	<i>Övedi</i>
24	İsim + dik	<i>Söyündik</i>
25	İsim + e	<i>Beşire</i>
26	İsim + ek	<i>Gülek</i>
27	İsim + en	<i>Sözen</i>
28	İsim + er	<i>Çeper</i>
29	İsim + etdin	<i>Habibetdin</i>
30	İsim + ey	<i>Güley</i>
31	İsim + gan	<i>Garagan</i>
32	İsim + gar	<i>Goçgar</i>
33	İsim + ge	<i>Bekge</i>
34	İsim + gen	<i>Bezirgen</i>
35	İsim + gın	<i>Daşgın</i>
36	İsim + gi	<i>Bekgi</i>
37	İsim + ı	<i>Talıbı</i>
38	İsim + ık	<i>Artık</i>
39	İsim + ılla	<i>Habibilla</i>
40	İsim + ım	<i>Ayım</i>
41	İsim + iş	<i>Babış</i>
42	İsim + i	<i>Çöli</i>
43	İsim + iş	<i>Yeñiş</i>
44	İsim + k	<i>Atak</i>

45	İsim + l	<i>Abdil</i>
46	İsim + la	<i>Ogulla</i>
47	İsim + lak	<i>Baylak</i>
48	İsim + lar	<i>Aylar</i>
49	İsim + le	<i>Gülle</i>
50	İsim + lek	<i>Pirlek</i>
51	İsim + ler	<i>Begler</i>
52	İsim + lı	<i>Cañlı</i>
53	İsim + lık	<i>Atalık</i>
54	İsim + li	<i>Güllü</i>
55	İsim + luk	<i>Gulluk</i>
56	İsim + lük	<i>Güllük</i>
57	İsim + m	<i>Allam</i>
58	İsim + maç	<i>Gulmaç</i>
59	İsim + mak	<i>Goşmak</i>
60	İsim + man	<i>Ayman</i>
61	İsim + maz	<i>Taymaz</i>
62	İsim + mek	<i>Begmek</i>
63	İsim + mät	<i>Şirmät</i>
64	İsim + met	<i>Otuzmet</i>
65	İsim + mez	<i>Gerekmez</i>
66	İsim + mır	<i>Yagmur</i>
67	İsim + miş	<i>Atamiş</i>
68	İsim + n	<i>Atan</i>

69	İsim + p	<i>Allap</i>
70	İsim + r	<i>Agar</i>
71	İsim + rban	<i>Novşirban</i>
72	İsim + sät	<i>Ogulsät</i>
73	İsim + sız	<i>Aladasız</i>
74	İsim + si	<i>Gülsi</i>
75	İsim + süm	<i>Gülsüm</i>
76	İsim + sün	<i>Gülsün</i>
77	İsim + ş	<i>Allaş</i>
78	İsim + şen	<i>Gülşen</i>
79	İsim + t	<i>Allat</i>
80	İsim + tak	<i>Aytak</i>
81	İsim + tay	<i>Guvatay</i>
82	İsim + tı	<i>Amantı</i>
83	İsim + um	<i>Goçum</i>
84	İsim + un	<i>Gulpun</i>
85	İsim + ut	<i>Gorkut</i>
86	İsim + ün	<i>Ürkün</i>
87	İsim + üş	<i>Gülüş</i>
88	İsim + üt	<i>Ürküt</i>
89	İsim + v	<i>Atav</i>
90	İsim + vül	<i>Bekevül</i>
91	İsim + zada	<i>Gülzada</i>
92	İsim + zar	<i>Gülzar</i>

Türkmen Türkçesinde bazı kişi adları, muhtelif ses olaylarından ötürü kısılır. Dolayısıyla bahse konu kişi adları kısaldığı için ek görünümü kazanır. Yukarıdaki tabloda *dı* (Oraz + Durdı), *di* (Övez + Berdi), *bek* (Berk), *mät* (Mämmet), *süm/sün* (Sümbül/Sünbül), *sät* (Sähet), *rban* (Novşi + Reban) gibi sözlerin ek kategorisine dahil edilmesi bu sebeptedir.

4. Türkmen Kişi Adları Olarak Kullanılan Birleşik Adların Genel Görünümü

1	İsim + abadan	<i>Oglabadan</i>
2	İsim + abat	<i>Oglabat</i>
3	İsim + acap	<i>Oglacap</i>
4	İsim + (h)acı	<i>Zaracı</i>
5	İsim + ahmet	<i>Yarahmet</i>
6	İsim + alı	<i>Bayramalı</i>
7	İsim + alma	<i>Gızılalma</i>
8	İsim + almaz	<i>İtalmaz</i>
9	İsim + altın	<i>Agaltın</i>
10	İsim + aman	<i>Oglaman</i>
11	İsim + anna	<i>Mämmedanna</i>
12	İsim + ara	<i>Gülara</i>

13	İsim + aram	<i>Gülaram</i>
14	İsim + araz	<i>Bibiaraz</i>
15	İsim + arslan	<i>Gülüçarslan</i>
16	İsim + (h)asan	<i>Muhammetasan</i>
17	İsim + ata	<i>Babaata</i>
18	İsim + atar	<i>Dañatar</i>
19	İsim + ay	<i>Nuray</i>
20	İsim + baba	<i>Ayazbaba</i>
21	İsim + bacı	<i>Agabacı</i>
22	İsim + badam	<i>Gülbadam</i>
23	İsim + bağı	<i>Annabağı</i>
24	İsim + bağı	<i>Gülbacı</i>

25	İsim + bahar	<i>Gülbahar</i>
26	İsim + bakan	<i>Atbakan</i>
27	İsim + bakar	<i>Atbakar</i>
28	İsim + bal	<i>Annabal</i>
29	İsim + ballı	<i>Hocaballı</i>
30	İsim + banuv	<i>Gülbanuv</i>
31	İsim + basar	<i>Yovbasar</i>
32	İsim + basdı	<i>Yovbasdı</i>
33	İsim + başı	<i>Ogulbaşı</i>
34	İsim + batır	<i>Gulbatır</i>
35	İsim + bay	<i>Osmanbay</i>
36	İsim + baydak	<i>Garabaydak</i>
37	İsim + bayram	<i>Ogulbayram</i>
38	İsim + bayrı	<i>Garabayrı</i>
39	İsim + bazar	<i>Ogulbazar</i>
40	İsim + beden	<i>Gülbeden</i>
41	İsim + beg	<i>Galabeg</i>
42	İsim + begenç	<i>Ogulbegenç</i>
43	İsim + begi	<i>Övezbegi</i>
44	İsim + behişt	<i>Ogulbehişt</i>
45	İsim + bähram	<i>Şabähram</i>
46	İsim + belent	<i>Aybelent</i>
47	İsim + bende	<i>Şabende</i>
48	İsim + berdi	<i>Saparberdi</i>
49	İsim + beren	<i>Allaberen</i>
50	İsim + bersen	<i>Oğulbersen</i>
51	İsim + beşer	<i>Gulbeşer</i>
52	İsim + bábek	<i>Ogulbábek</i>
53	İsim + baş	<i>Annabáš</i>
54	İsim + başım	<i>Annabášım</i>
55	İsim + bibi	<i>Gızbibi</i>
56	İsim + bike	<i>Gülbike</i>
57	İsim + bilek	<i>Akbilek</i>
58	İsim + boldı	<i>Ogulboldı</i>
59	İsim + bota	<i>Nerbota</i>
60	İsim + bossan	<i>Gülbossan</i>
61	İsim + bölek	<i>Aybölek</i>
62	İsim + burun	<i>Gulburun</i>
63	İsim + cahan	<i>Bibicahan</i>
64	İsim + can	<i>Allacan</i>
65	İsim + celal	<i>Abdicelal</i>
66	İsim + celil	<i>Abdicelil</i>
67	İsim + cemal	<i>Ogulcemal</i>
68	İsim + cemile	<i>Gülcemile</i>
69	İsim + cennet	<i>Gülcennet</i>

70	İsim + cepbar	<i>Abdicepbar</i>
71	İsim + ceren	<i>Gülceren</i>
72	İsim + cäcek	<i>Gülcäcek</i>
73	İsim + cigit	<i>Akcigit</i>
74	İsim + cövher	<i>Gülcövher</i>
75	İsim + cuma	<i>Atacuma</i>
76	İsim + çal	<i>Babaçal</i>
77	İsim + çapar	<i>Atçapar</i>
78	İsim + çar	<i>Gulçar</i>
79	İsim + çarı	<i>Garaçarı</i>
80	İsim + çeçek	<i>Agulçeçek</i>
81	İsim + çemen	<i>Gülçemen</i>
82	İsim + çäçek	<i>Gülcäçek</i>
83	İsim + çäkmen	<i>Alaçäkmen</i>
84	İsim + çeper	<i>Bibiçeper</i>
85	İsim + çırak	<i>Ayçırak</i>
86	İsim + çire	<i>Gülçire</i>
87	İsim + çopan	<i>Garaçopan</i>
88	İsim + çöhre	<i>Gülçöhre</i>
89	İsim + dat	<i>Alladat</i>
90	İsim + demir	<i>Daşdemir</i>
91	İsim + däne	<i>Güldäne</i>
92	İsim + desse	<i>Güldesse</i>
93	İsim + dogan	<i>Aydogan</i>
94	İsim + dogdı	<i>Aydogdı</i>
95	İsim + dogma	<i>Garadogma</i>
96	İsim + dolan	<i>Aydolan</i>
97	İsim + dolı	<i>Aydolı</i>
98	İsim + dos	<i>İldos</i>
99	İsim + dolun	<i>Aydolun</i>
100	İsim + dovlat	<i>Oguldovlat</i>
101	İsim + döndi	<i>Oguldöndi</i>
102	İsim + dövlet	<i>Aşır dövlet</i>
103	İsim + duran	<i>Ayduran</i>
104	İsim + durdı	<i>Muratdırdı</i>
105	İsim + dursun	<i>Oguldursun</i>
106	İsim + dürli	<i>Oguldürli</i>
107	İsim + ece	<i>Oglece</i>
108	İsim + eke	<i>Ogleke</i>
109	İsim + eken	<i>Güleken</i>
110	İsim + emin	<i>Mämmedemin</i>
111	İsim + emir	<i>Gulemir</i>
112	İsim + endam	<i>Gülendam</i>
113	İsim + ene	<i>Agene</i>
114	İsim + erke	<i>Agerke</i>

115	İsim + erkek	<i>Agerkek</i>
116	İsim + esel	<i>Gülesel</i>
117	İsim + esen	<i>Canesen</i>
118	İsim + عزیز	<i>Abdileziz</i>
119	İsim + äsen	<i>Kakaäsen</i>
120	İsim + äşe	<i>Bibiäşe</i>
121	İsim + äşek	<i>Garaäşek</i>
122	İsim + (a)gaç	<i>Garagaç</i>
123	İsim + gadam	<i>Gülgadam</i>
124	İsim + gan	<i>Garagan</i>
125	İsim + gapar	<i>Abdılgapar</i>
126	İsim + gapbar	<i>Abdıgapbar</i>
127	İsim + gapur	<i>Abdıgapur</i>
128	İsim + gara	<i>Atagara</i>
129	İsim + garrı	<i>Atagarrı</i>
130	İsim + geldi	<i>Sapargeldi</i>
131	İsim + gelen	<i>Övezgelen</i>
132	İsim + gence	<i>Akgence</i>
133	İsim + gerek	<i>Ogulgerek</i>
134	İsim + gılıç	<i>Sapargılıç</i>
135	İsim + giran	<i>Kervengiran</i>
136	İsim + gız	<i>Bibigız</i>
137	İsim + goca	<i>İlgoca</i>
138	İsim + goç	<i>Annagoç</i>
139	İsim + govşan	<i>Hacıgovşan</i>
140	İsim + goyun	<i>Akgoyun</i>
141	İsim + gören	<i>Aygören</i>
142	İsim + gövher	<i>Gülgövher</i>
143	İsim + göz	<i>Garacagöz</i>
144	İsim + güzel	<i>Cahangözel</i>
145	İsim + gul	<i>Sazakgul</i>
146	İsim + gulu	<i>Yaradangulu</i>
147	İsim + gunça	<i>Gülgunça</i>
148	İsim + gurban	<i>Övezgurban</i>
149	İsim + gurt	<i>Ogulgurt</i>
150	İsim + guş	<i>Akguş</i>
151	İsim + guzı	<i>Akguzı</i>
152	İsim + gücük	<i>Garagücük</i>
153	İsim + gül	<i>Perdegül</i>
154	İsim + gün	<i>Gülgün</i>
155	İsim + hacar	<i>Bibihacar</i>
156	İsim + hacat	<i>Bibihacat</i>
157	İsim + hacı	<i>Muhıhacı</i>
158	İsim + hak	<i>Abdılhak</i>
159	İsim + hal	<i>Gülhal</i>

160	İsim + halık	<i>Abdılhalık</i>
161	İsim + hallı	<i>Nıyazhallı</i>
162	İsim + halım	<i>Abdılhalım</i>
163	İsim + hamıt	<i>Abdıhamıt</i>
164	İsim + han	<i>Atahan</i>
165	İsim + hanım	<i>Gülhanım</i>
166	İsim + hasan	<i>Muhammethasan</i>
167	İsim + hatıca	<i>Gülhatıca</i>
168	İsim + haydar	<i>Gulamhaydar</i>
169	İsim + hayıt	<i>Ogulhayıt</i>
170	İsim + hekim	<i>Abdılhekim</i>
171	İsim + helim	<i>Abdıhelim</i>
172	İsim + hemıt	<i>Abdıhemıt</i>
173	İsim + hesel	<i>Gülhesel</i>
174	İsim + hesen	<i>Abdıhesen</i>
175	İsim + hıdır	<i>Annahıdır</i>
176	İsim + hoca	<i>Halhoca</i>
177	İsim + humar	<i>Gülhumar</i>
178	İsim + ıslam	<i>Muhammedıslam</i>
179	İsim + kadir	<i>Abdılkadir</i>
180	İsim + kadir	<i>Abdıkadir</i>
181	İsim + kahhar	<i>Abdıkahhar</i>
182	İsim + kamar	<i>Gülkamar</i>
183	İsim + kayum	<i>Abdıkayum</i>
184	İsim + kemal	<i>Seyitkemal</i>
185	İsim + kâmil	<i>Seyitkâmil</i>
186	İsim + kerim	<i>Muhammetkerim</i>
187	İsim + keyik	<i>Gülkeyik</i>
188	İsim + kâbe	<i>Enekâbe</i>
189	İsim + kıyas	<i>Abdıkiyas</i>
190	İsim + kişi	<i>Annakişi</i>
191	İsim + kör	<i>Keymirkör</i>
192	İsim + körpe	<i>Atakörpe</i>
193	İsim + kul	<i>Canımkul</i>
194	İsim + kuvvat	<i>Yarkuvvat</i>
195	İsim + küti	<i>Eneküti</i>
196	İsim + lahat	<i>Abdılahat</i>
197	İsim + lâle	<i>Güllâle</i>
198	İsim + mama	<i>Aymama</i>
199	İsim + mañlay	<i>Akmañlay</i>
200	İsim + maral	<i>Akmaral</i>
201	İsim + maşal	<i>Garamaşal</i>
202	İsim + maysa	<i>Ogulmaysa</i>
203	İsim + mecıt	<i>Abdılmecıt</i>
204	İsim + mele	<i>Aymele</i>

205	İsim + melek	<i>Seypelmelek</i>
206	İsim + melik	<i>Abdilmelik</i>
207	İsim + mämmet	<i>Kakamämmet</i>
208	İsim + mennan	<i>Abdilmennan</i>
209	İsim + meñli	<i>Akmeñli</i>
210	İsim + mercen	<i>Turamercen</i>
211	İsim + merdan	<i>Gutlımerdan</i>
212	İsim + merdangulı	<i>Şaymerdangulı</i>
213	İsim + meret	<i>Saparmeret</i>
214	İsim + mergen	<i>Galamergen</i>
215	İsim + meryem	<i>Bibimeryem</i>
216	İsim + mes	<i>Garames</i>
217	İsim + meyrem	<i>Ogultmeyrem</i>
218	İsim + mezit	<i>Yarmezit</i>
219	İsim + mırat	<i>Saparmırat</i>
220	İsim + mırza	<i>Almırza</i>
221	İsim + molla	<i>Aknolla</i>
222	İsim + mömün	<i>Abdilmömün</i>
223	İsim+ muhammet	<i>Şamuhmet</i>
224	İsim + muhtar	<i>Abdimuhtar</i>
225	İsim + mustapa	<i>Muhammetmustapa</i>
226	İsim + nabat	<i>Ogultnabat</i>
227	İsim + nahal	<i>Gülnahal</i>
228	İsim + nağım	<i>Abdınağım</i>
229	İsim + nar	<i>Halnar</i>
230	İsim + nara	<i>Gülnara</i>
231	İsim + nasır	<i>Abdılhasır</i>
232	İsim + nazar	<i>Allanazar</i>
233	İsim + nebi	<i>Abdinebi</i>
234	İsim + nedir	<i>Aynedir</i>
235	İsim + nepes	<i>Ogultnepes</i>
236	İsim + neşe	<i>Bibineşe</i>
237	İsim + nezire	<i>Gülnezire</i>
238	İsim + nüz	<i>Gülnüz</i>
239	İsim + nüzik	<i>Gülnüzik</i>
240	İsim + niyaz	<i>Saparniyaz</i>
241	İsim + nisa	<i>Aynisa</i>
242	İsim + nise	<i>Mährinise</i>
243	İsim + nur	<i>Gülnur</i>
244	İsim + oğlan	<i>Bozoglan</i>
245	İsim + oğlı	<i>Keroglı</i>
246	İsim + oğul	<i>Ayogul</i>
247	İsim + oraz	<i>Yegenoraz</i>
248	İsim + osman	<i>Haciosman</i>

249	İsim + ovlak	<i>Agovlak</i>
250	İsim + öde	<i>Mollaöde</i>
251	İsim + ömür	<i>Gulömür</i>
252	İsim + övez	<i>Ataövez</i>
253	İsim + övser	<i>Gülövser</i>
254	İsim + öyli	<i>Agöyli</i>
255	İsim + pak	<i>Gulpak</i>
256	İsim + pamık	<i>Akpamık</i>
257	İsim + para	<i>Gülpara</i>
258	İsim + parça	<i>Ayparça</i>
259	İsim + paşsa	<i>Gülpaşsa</i>
260	İsim + patma	<i>Bibipatma</i>
261	İsim + peri	<i>Gülperi</i>
262	İsim + polat	<i>Dürpolat</i>
263	İsim + ragna	<i>Gülragna</i>
264	İsim + rabga	<i>Bibirabga</i>
265	İsim + rahım	<i>Muhammetrahım</i>
266	İsim + rahman	<i>Hacirahman</i>
267	İsim + recep	<i>Annarecep</i>
268	İsim + rehim	<i>Abdirehim</i>
269	İsim + resul	<i>Muhammetresul</i>
270	İsim + reşit	<i>Abdireşit</i>
271	İsim + reyim	<i>Abdreyim</i>
272	İsim + rıza	<i>Muhammetrıza</i>
273	İsim + rızak	<i>Abdırızak</i>
274	İsim + rozı	<i>Annarozı</i>
275	İsim + ruh	<i>Gülruh</i>
276	İsim + sabır	<i>Ogultsabır</i>
277	İsim + saç	<i>Garasaç</i>
278	İsim + saçlı	<i>Amansaçlı</i>
279	İsim + sadap	<i>Gülsadap</i>
280	İsim + sadat	<i>Ogultsadat</i>
281	İsim + sakğal	<i>Aksakğal</i>
282	İsim + salam	<i>Abdisalam</i>
283	İsim + salıh	<i>Muhammetsalıh</i>
284	İsim + sapa	<i>Muhammetsapa</i>
285	İsim + sapar	<i>Agasapar</i>
286	İsim + sapdı	<i>Ogultsapdı</i>
287	İsim + sara	<i>Gülsara</i>
288	İsim + sarı	<i>Babasarı</i>
289	İsim + satlık	<i>Hacısatlık</i>
290	İsim + sayat	<i>Gülsayat</i>
291	İsim + selbi	<i>Ayselbi</i>
292	İsim + selim	<i>Haciselim</i>
293	İsim + semet	<i>Abdisemet</i>

294	İsim + senem	<i>Gülsevenem</i>
295	İsim + sere	<i>Gülsere</i>
296	İsim + setdar	<i>Abdisetdar</i>
297	İsim + sāhet	<i>Ogulsāhet</i>
298	İsim + sāhra	<i>Gülsāhra</i>
299	İsim + seyit	<i>Yegenseyit</i>
300	İsim + siddih	<i>Muhammetsıdih</i>
301	İsim + soltan	<i>Yegensoltan</i>
302	İsim + sona	<i>Gülsona</i>
303	İsim + soñı	<i>Gızsoñı</i>
304	İsim + sopı	<i>Annasopı</i>
305	İsim + söyün	<i>Muhammetsöyün</i>
306	İsim + suluv	<i>Gülsuluv</i>
307	İsim + suray	<i>Gülsuray</i>
308	İsim + suvar	<i>Şasuvvar</i>
309	İsim + sülgün	<i>Ogulsülgün</i>
310	İsim + sülük	<i>Aysülük</i>
311	İsim + şa	<i>Babaşa</i>
312	İsim + şay	<i>Bibişay</i>
313	İsim + şat	<i>Gülşat</i>
314	İsim + şen	<i>Gülşen</i>
315	İsim + şeker	<i>Ogulşeker</i>
316	İsim + şäher	<i>Ayşäher</i>
317	İsim + şänik	<i>Ogulşänik</i>
318	İsim + şerip	<i>Muhammetşerip</i>
319	İsim + şir	<i>Alışir</i>
320	İsim + şirin	<i>Gülşirin</i>
321	İsim + şöhle	<i>Ayşöhle</i>
322	İsim + şöhrat	<i>Gülşöhrat</i>
323	İsim + şükür	<i>Allaşükür</i>
324	İsim + tagan	<i>Babatagan</i>
325	İsim + tar	<i>Ogultar</i>
326	İsim + taş	<i>Tursuntaş</i>
327	İsim + tavus	<i>Gültavus</i>
328	İsim + tay	<i>Babatay</i>

329	İsim + telpek	<i>Aktelpek</i>
330	İsim + temir	<i>İştemir</i>
331	İsim + täç	<i>Gültäç</i>
332	İsim + tilla	<i>Ogultilla</i>
333	İsim + togta	<i>Aytogta</i>
334	İsim + tokar	<i>Aytokar</i>
335	İsim + tokga	<i>Aytokga</i>
336	İsim + totı	<i>Ogultotı</i>
337	İsim + totay	<i>Gurbantotay</i>
338	İsim + töleg	<i>Hacitöleg</i>
339	İsim + töre	<i>Aytöre</i>
340	İsim + tumar	<i>Ogultumar</i>
341	İsim + tura	<i>Ogultura</i>
342	İsim + tuvak	<i>Mamatuvak</i>
343	İsim + uzak	<i>Canuzak</i>
344	İsim + ümay	<i>Gülümay</i>
345	İsim + vahhap	
346	İsim + velet	<i>Şavelet</i>
347	İsim + veli	<i>Arcaveli</i>
348	İsim + vepa	<i>Gülvepa</i>
349	İsim + yagdı	<i>Garyagdı</i>
350	İsim + yagşı	<i>Atayagşı</i>
351	İsim + yalı	<i>Ogulyalı</i>
352	İsim + yar	<i>Allayar</i>
353	İsim + yaz	<i>Gurbanyaz</i>
354	İsim + yunus	<i>Agayunus</i>
355	İsim + yusup	<i>Agayusup</i>
356	İsim + yüz	<i>Keseyüz</i>
357	İsim + zahır	<i>Muhammetzahır</i>
358	İsim + zeynep	<i>Gülzeynep</i>
359	İsim + zıba	<i>Gülzıba</i>
360	İsim + zılıha	<i>Bibizılıha</i>
361	İsim + zinet	<i>Gülzinet</i>
362	İsim + zire	<i>Gülzire</i>
363	İsim + zöhre	<i>Ogulzöhre</i>

Sonuç

Ad verme geleneği ve antroponim üzerinden de Türkmen kültürünün tarihi süreç içerisinde geçirdiği belli başlı değişimleri, halkın değer yargılarını ve eğilimlerini, Sovyet tahakkümünün psikolojik izlerinin zihinlerdeki yansımalarını tanımlamak mümkündür. Geleneksel, tematik ve yapısal açıdan ele alınan yazının ilk bölümünde 13, ikinci bölümünde 15 alt konu başlığına yer verildi. Üçüncü bölümde ise Türkmen kişi adlarında ses olayına değinildi. Böylece basit ve birleşik yapılı Türkmen kişi adlarında 38 filin aktif olarak kullanıldığı tespit edildi. Sonuçta, Ataniyazov'un sözlüğünden hareketle Türkmen kişi adlarına getirilen eklerin 92, birleşik yapılı adların ise 363 olduğu

görüldü. Çalışmada işlenen veriler doğrultusunda Türkmen kişi adlarını belirleyen temel usuller şöyle sıralanabilir: *Çocuğun cinsiyeti; doğduğu gün, hafta, ay, yıl, mevsim gibi zaman bildiren unsurlar; 12 hayvanlı Türk takvimi; Hicri takvim sistemi; günün hava şartları; yıldızların, gökyüzünün ve gezegenlerin durumu; beden ve ruh sağlığı; ten rengi; göz rengi; saç rengi; babanın yaşı; ailenin mensubu olduğu boy; tarihteki meşhur kahramanlar; edebiyat alanındaki ünlü şairler ve edipler; edebî mahlaslar; öne çıkan sanatkârlar; meslekî uğraşlar; günlük hayatta sıkça kullanılan eşyalar; halk inanışları; rivayet ve atasözlerinin tesiri; nezaket ve saygı kuralları; din büyükleri ve İslamî terimler; vefat etmiş aile fertleri; yer, şehir ve ırmak isimleri; kardeş adlarının niteliği; nicel değerlerden ve sıra sayılarından yararlanma; zıtlık ilkesini uygulama; akrabalık bildiren sözlerin kullanımı; beklenti ve temenniler; kasıtlı tavır ve tercihler; kaftiye uyumu; göç faktörü; hayvan ve bitki niteliklerinin kişilere aktarılması; soyadı ile ahenk sağlanması; hayranlık ve özenti değeri taşıması; aynı kelime kökünden türetilmesi; toplumda yaygınlık kazanması; ideolojik takıntılar.* Dolayısıyla bireyi toplum hayatına arzu edilen noktada konumlandırmak, sosyal kimlik ve statü kazanma ihtiyacını gidermek için kişi adlarında pek çok belirleyici kültürel etmenlere müracaat edildiği söylenebilir.

Kısaltmalar

- BTS : Büyük Türkçe Sözlük, Ankara: TDK, (11. Baskı), 2019.
TDDS : Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü, Aşgabat, 2016.
TDNG : Türkmen Dövlət Neşriyat Gulluğı.
Trkm. T. : Türkmen Türkçesi.

Kaynakça

- ACIPAYAMLI, Orhan (1992). “Türk Kültüründe Ad Koyma Folkloru’nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, C. IV.* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- ARTUN, Erman (1998). “Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri: Doğum-Evlenme-Ölüm”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 9-10, s. 85-107.
- ARIKLI, Erhan (2015). “Eski Türklere Ölüm Olayı ve Kırkın Çıkması”, *Türk İzleri (Tarihin Alacakaranlığından Sahipsiz Mirasa Dair Notlar)*, Hazırlayan: Kumsal Yenilmez, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, s. 21-22.
- ATANIYAZOV, Soltanşa (1992). *Türkmen Adam Atlarının Düşündürişli Sözlüğü*, Aşgabat: Türkmenistan Yayınları.
- BUGAYEV, Amanmırat (2019). “Türkmen Adam Atları: Tâze Meyiller we Köne Tejribeler”, *Dünyâ Türkmenleri*, <https://www.azathabar.com/z/2246/2019/2/10>, (Haz. Maksat Atayev), (Son erişim tarihi: 29/03/2020).
- ÇARIYEV, Mirat (2005). *Türkmen Halk Nakulları*, Aşgabat: Miras Yayınları.
- ERGİN, Selma (2007). “Bulgaristan İslimye İli Kazan İlçesi Türk Halk Kültüründe ‘Kırklama’ Geleneği”, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II.*
- GOVŞUDOV, Ata (1990). *Mähri-Wepa*, Aşgabat: Magarif Neşriyatı.
- GURBANOVA, Cemile vd., (2012). *Türkmen Halk Saz Dörediciliği*, Aşgabat: TDNG.
- GÜLENSOY, Tuncer (1994). “Türklere Ad Verme Geleneği ve Hektor”, *Millî Folklor*, Sayı: 22, s. 5-7.

- KILIÇ, Mehemmet (1998). “Türkmen Adam Atları”, <http://www.talyplar.com> (Son erişim tarihi: 21/02/2020).
- KIYASOVA, G. vd., (2016). *Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü*, (2 Cilt), Aşgabat: Ilum Neşriyat.
- KİBAR, Osman (2005). *Türk Kültüründe Ad Verme* (Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi). Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖDEKOV, Rahman (2011). *Türkmen Gelenek ve Görenekleri*, (Çev. Murat İLLİ), Ankara: Allâme Tanıtım Matbacılık.
- SAKAOĞLU, Saim (2001). *Türk Ad Bilimi I (Giriş)*, Ankara: TDK Yayınları.
- SARIYEV, Berdi (2017). “Türkmen Ad Biliminin Botanik Gücü”, *Berdi Saryev – Türkmen Türkçesi ve Kültürü Üzerine Makaleler* (Haz. Emrah Yılmaz, Tuğba Yılmaz), Ankara: Akçağ Yay., s. 105-113.
- SÖYEGOV, Mıratgeldi; ARNAZAROV, Seyitnazar (2017). *Örneklili Türkmençe Gramer*, Ankara: Kurgan Edebiyat.
- ŞİMŞEK, Esmâ (1990). “Çukurova’da Anlatılan ‘Alkarısı’ Efsanelerinin Türk Efsaneleri İçerisindeki Yeri”, *1. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, (21-23 Kasım 1990/Adana), s. 536-545.
- TURAN, Osman (2009). *On İki Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- YILMAZ, Emrah (2016). *Mahtumkulu Eserlerinin Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- YEŞİLDAL, Ünsal Yılmaz (2018). “Atalar Kültüne Dair İnanmaların Türklerin Ad Verme İnanç ve Gelenekleri Üzerindeki Tesiri”, *Millî Folklor*, Sayı 119 (Güz 2018), s. 48-59.